

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

E k o n o m i c k á f a k u l t a

Katedra práva

Studijní program: B6208 Ekonomika a management
Studijní obor: Účetnictví a finanční řízení podniku

Směnka jako zajišťovací prostředek

Vedoucí bakalářské práce:
JUDr. PaedDr. Věra Švejdová

Autor:
Kateřina Wágnerová

Rok zpracování: 2007

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Směnka jako zajišťovací prostředek vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění a materiálů, které uvádím v seznamu použité literatury.

V Českých Budějovicích dne 20.8.2007

Kateřina Wágnerová

Obsah

I.	Úvod	5
II.	Historický vývoj směnek	6
	II. A. Vznik směnky, vývoj právní regulace	6
	II. B. Mezinárodní sjednocování směnečného práva	6
	II. C. Současná funkce směnky	7
III.	Zajišťovací směnka	9
	III. A. Termín zajišťovací a platební směnka	9
	III. B. Podstata zajišťovací směnky	11
	III. C. Druhy směnek z pohledu zákona směnečného a šekového	13
	III. C. I. Směnka cizí	14
	III. C. II. Směnka vlastní	23
	III. D. Doložky na zajišťovací směnce	24
	III. D. I. Doložka hodnotová	24
	III. D. II. Doložka o směnečné sumě	25
	III. E. Splatnost směnky, platební místo, platební domicil	26
IV.	Smlouva o zajištění směnkou	28
	IV. A. Podstata smlouvy o zajištění směnkou	28
	IV. B. Forma a subjekty směnečné smlouvy	28
	IV. C. Obsah směnečné smlouvy	29
V.	Blankosměnka	32
	V. A. Základní charakteristika, vznik, neúplnost směnky, základní znaky	32
	V. B. Dohoda o vyplňovacím právu směnečném	33
	V. C. Vyplnění textu blankosměnky	35
VI.	Převod zajišťovací směnky	37
	VI. A. Převoditelnost směnek obecně	37
	VI. B. Převod a přechod práv ze směnky	37
	VI. C. Vyloučení převoditelnosti směnky rubopisem	38
	VI. D. Smluvní obrana proti převodu zajišťovací směnky	39
VII.	Zástavní právo ke směnce	41
	VII. A. Subjekty smlouvy o zřízení zástavního práva ke směnce	41
	VII. B. Zástavní rubopis	41

VIII. Aval na zajišťovací směnce	44
IX. Vymáhání práv ze zajišťovací směnky v soudním řízení	46
IX. A. Nároky uplatnitelné ve zkráceném řízení	46
IX. B. Směnečný platební rozkaz	46
IX. C. Kauzální námitky při zajišťovacích směnkách	47
IX. C. I. Námitky zániku důvodu zajišťovací směnky	48
IX. C. II. Námitky předčasného uplatnění zajišťovací směnky	49
IX. C. III. Námitky zdánlivé kauzální pohledávky nebo důvodu směnky	50
X. Závěr	51

I. Úvod

Směnka jako druh cenného papíru má velmi dlouhou a bohatou historii. V České republice se začala po roce 1989 rychle začleňovat do obchodního života a postupem času je více než zřejmé, že směnka neplní v obchodních vztazích ve valné většině případů svou původní základní funkci, funkci platební, ale slouží k zajištění závazkového vztahu.

Nárůst množství zajišťovacích směnek v České republice je pozoruhodný. Ne vždy jsou však účastníci seznámeni a plně rozumí všem důsledkům, které mohou pro ně plynout pokud vstoupí do obchodního vztahu spojeným s podpisem zajišťovací směnky. Zejména nelze nikdy opomenout fakt, že každá směnka bez výjimky je cenným papírem, jež zaznamenává povinnost určitých osob zaplatit na směnce určeném místě, v čase a hodnotu uvedenou na směnce. Záleží tedy nejen na formální přesnosti směnky, ale v prvé řadě na smluvním ošetření celého smluvního vztahu. Prvořadým zájmem dlužníků je co nejpropracovanější smluvní zajištění, protože právě obsah uvedený ve smlouvě a z něj vyplývající práva a povinnosti budou jejich oporou, pokud by chtěli směnku zaplatit a překonat závazek ze směnky jako cenného papíru. Především s úvěrovými vztahy jsou směnky a blankosměnky neodmyslitelně spojeny, banky jich hojně využívají k zajištění téměř všech úvěrů poskytnutých ať už fyzické osobě nebo právnické osobě. Nadměrné používání směnek k tomuto účelu vede k tomu, že si již v praxi nedovedeme představit užití k její základní, platební funkci. V zájmu účastníků je, aby smluvnímu zabezpečení užití směnky věnovali dostatečnou pozornost nejen na počátku jeho vzniku, ale také v průběhu.

Bakalářskou práci jsem zaměřila na témata související s použitím zajišťovací směnky v závazkových vztazích. Přestože zákonem není dána definice směnky, jsou jí stanoveny náležitosti které musí obsahovat, aby byla platná. Smluvní vztahy, dobře zkonstruované, mohou nejenom usnadnit případné postavení účastníků před soudem, ale jsou schopny tomuto i mnohdy předejít. Ve své práci se věnuji problematice spojené se směnkou, její historií, druhy, funkcemi, formou, podstatou, právními úkony a dalšími otázkami, které se směnkou souvisejí.

II. Historický vývoj směnek

II. A. Vznik směnky, vývoj právní regulace

Zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb. /doposud pouze jednou nepatrně novelizovaný - zákonem č. 29/2000 Sb./ patří v České republice mezi nejstarší právní předpisy doposud platné a používané. I přes citelné stáří tohoto zákona je prozatím jeho vývoj dovršen, nevyžaduje další zásadnější změny. Nehledě na jeho nesporné „stáří“, nepatří k nejstarším normám v této oblasti, za nejstarší je považována britská norma Bills of Exchange Act z roku 1882.

Současný platný zákon je u nás výsledkem dlouhodobého historického vývoje, jehož začátky lze nalézt na našem území již ve středověku, konkrétně do 12. století, kdy se instrumenty podobné dnešním směnkám začaly používat v severoitalských městech, v jiných Evropských zemích sahá jejich počátek ještě dále.

V České republice byl prvním platným soustavným předpisem týkající se směnky patent Marie Terezie z roku 1763, který zavedl v celém Rakousku včetně Českých zemí Směnečný řád. Ten byl následně nahrazen Směnečným řádem stanoveným císařským parlamentem č. 51/1850 ř.z., který byl několikrát novelizován a platil i v prvních letech samostatného Československa. První čistě domácí právní úpravou byl směnečný zákon č. 1/1928 Sb. následovalo nařízení vlády č. 111/1941 Sb. o vydání Jednotného směnečného řádu, který převzal výsledky Úmluv o sjednocení směnečného práva. Z mezinárodního hlediska je sjednocení poněkud zvláštním řešením. Skutečnost, že je rozdělen do tří článků – směnka, šek a společná ustanovení poněkud ztěžuje citaci a orientaci v tomto právním předpise.

II. B. Mezinárodní sjednocování směnečného práva

V letech 1930 a 1931 bylo na konferencích v Ženevě dosaženo tří úmluv o sjednocení směnečného a šekového práva a to Úmluvy o jednotném směnečném zákoně; Úmluvy o jednotném šekovém zákoně, Úmluvy o střetech zájmů a Úmluvy o směnečných poplatcích; Úmluvy o šekových poplatcích. Třetí úmluva je pro nás nepodstatná, protože v České republice v současné době vystavování směnek ani šeků nepodléhá zpoplatňování. Konference se zúčastnili zástupci 31 států, včetně České republiky. Všechny tři úmluvy byly sepsány v anglickém a francouzském jazyce a oba texty byly prohlášeny za originální

znění. Směnečný systém přijatý v Ženevě patří mezi nejrozsáhlejší a nejrozšířenější unifikovaná práva.

I poté, co bylo směnečné a šekové právo sjednoceno na ženevské konferenci, nepřestaly pokusy o další celosvětovou unifikaci. Významné činnosti v této oblasti byly spojeny především s komisí OSN pro mezinárodní obchodní právo. V roce 1988 byla předložena Valnému shromáždění OSN tzv. Úmluva OSN o mezinárodních směnkách vypracována komisí, shromáždění ji ještě téhož roku doporučilo k přijetí všem státům. Cílem Úmluvy není nahradit ženevské nebo anglosaské právo, má pouze platit vedle těchto práv, a to v případě, že se ho směnka dovolá doložkou v textu a v jejím nadpisu.

Současný zákon směnečný a šekový č. 191/1950 Sb. přejímá výsledky zatím posledního významného sjednocení směnečného a šekového práva a lze jej tedy z tohoto hlediska považovat za moderní právní předpis. Česká republika se řadí do rozsáhlé skupiny států řídicí se ženevským směnečným a šekovým právem, které v této oblasti práva v celosvětovém měřítku převažuje. Druhým významným směrem je anglosaské směnečné a šekové právo. Anglosaské právo není sice mezinárodně právně unifikované, ale silou a základem tradice vychází ze stejných zásad. Tyto dva směry jsou jedinými významnějšími v oblasti směnečného a šekového práva.

Současný zákon směnečný a šekový zrušil všechny předchozí právní úpravy, které platily dříve, sjednotil opět směnečné a šekové právo v celém Československu a sloučil právo směnečné a šekové, které až do této chvíle existovalo každé samostatně.

Během svého vývoje směnka sloužila k rozličným účelům, z nichž některé postupně zanikly nebo ztratili svůj význam, například zánik funkce směnky jako transportu peněz v dobách, kdy peníze byly v podobě raženého kovu a jejich fyzický transport byl velmi riskantní. Od samého počátku byla směnka používána jako prostředek úvěru, úvěrové peníze, tato funkce je považována za jeden z původu moderních papírových peněz.

II. C. Současná funkce směnky

Nyní je funkce směnky spojena především s placením závazků z jiných právních vztahů jejím prostřednictvím. Čistě platební funkcí směnky je placení směnkou. Placení

touto formou lze sjednat již na začátku ale i dodatečně, dlužník poskytne věřiteli namísto peněz směnku. Směnka může být také nástrojem placení. V tom případě nejde o směnku vystavovanou pro případ nezaplacení, ale o směnku vystavenou za tím účelem, aby s její pomocí byl uhrazen dluh obecně právní povahy.

Od výše uvedeného se odlišují směnky, které jsou vystavovány a předávány jen za účelem zajištění. Jejím prostřednictvím věřitel může vymáhat svá práva, která vždy nemusí být nutně platební povahy. Teprve nesplněním povahy dochází k uplatnění směnky, ale přesto ji nelze považovat za směnku za zajišťovací závazek.

Jak jsem již předeslala v úvodu své práce, především využití směnky jako zajišťovacího nástroje v současné době v České republice převládá, proto je důležité řádně se seznámit se všemi úskalími, které mohou pro subjekty z tohoto vyplynout.

III. Zajišťovací směnka

III. A. Termín zajišťovací a platební směnka

Ze samého textu zákona směnečného a šekového č. 191/1950 Sb. lze zjistit, že termín zajišťovací směnka nezná. Zákon rozlišuje jen směnku vlastní a cizí. V tomto ohledu tedy zajišťovací směnka není žádným zvláštním druhem směnky, je vždy buď směnkou vlastní nebo směnkou cizí. Jde pouze o pojmenování způsobů, ke kterým je ta která směnka používána. Směnka platební slouží k tomu, aby byla, pokud nenastane neočekávaná situace, zaplacená. Směnka zajišťovací je jejím pravým opakem, slouží k tomu, aby byla, pokud nenastane mimořádná, situace tj. pokud je závazek řádně a včas splacen, vrácena směnečnému dlužníku, který ji většinou zničí. Zajišťovací směnka tedy slouží jako náhradní řešení při uspokojování pohledávky z ní vyplývající, pokud nedojde k řádném plnění zajišťovaného závazku. Ve stejném časovém okamžiku nemůže směnka plnit obě funkce najednou, může sloužit pouze k jednomu nebo druhému účelu. Jak již bylo řečeno, v současné době jsou v převaze povědomí nejen u právníků, ale též laiků směnky zajišťovací, zvláště pak v podobě směnek neúplných, blankosměnek. Platnost všech směnek, ať již zajišťovacích nebo platebních, a práva a povinnosti s nimi spojené, se řídí předpisy směnečného práva.

Abychom rozlišili co je směnka zajišťovací, musíme si položit otázku, jakou funkci může směnka plnit. Protikladem směnek zajišťovacích jsou směnky platební. Ani tento termín zákon směnečný a šekový nezná, nejde tedy o zvláštní druh směnky, ale opět jen o směnku v jisté funkci. Tyto dvě funkce, platební a zajišťovací jsou u konkrétní směnky v konkrétním časovém okamžiku zcela neslučitelné. Směnka nemůže být zároveň směnkou zajišťovací a směnkou platební. Nelze ovšem vyloučit, aby v průběhu existence směnky nepřešla z jedné funkce do druhé a to třeba i opakovaně, záleží na dohodě účastníků.

Termín zajišťovací směnka označuje skutečnost, že určitá směnka v určitém čase plní ve vztahu k jiným právům a povinnostem, obvykle nesměnečné povahy, funkci prostředku zajištění těchto práv a povinností. Nejde tedy o označení zvláštní směnky, ale o označení funkčního vztahu dané směnky k jiným právům a povinnostem.¹

¹ Kovařík, Z.: Směnka jako zajištění, nakladatelství C.H. Beck 2002

Zajišťovací směnka je uplatňována všude tam, kde si věřitel chce „pojistit“, že pohledávka, kterou má vůči dlužníkovi, bude zaplacená a pokud ne, má k dispozici směnku jako náhradní prostředek pro dosažení svých cílů. Nepředpokládá se, že bude v první řadě směnka placena, účastníci upřednostňují splnění závazku obecného. Teprve při nesplnění řádného a včasného zaplacení závazku obecného se přistupuje k použití směnky jako náhradního zdroje uspokojení věřitele. Pokud je obecný závazek splněn, není důvod použít plnění ze směnky, které by bylo duplicitním, účastníci ani takovéto placení směnky vůbec neočekávají. Je-li věřitel nucen použít směnky k domáhání se svých práv vyplývajících ze zajištěného závazkového vztahu, jedná se o selhání vztahu účastníků, plnění se nevyvíjelo tak jak bylo očekáváno a jde o nežádoucí nepravidelné vyústění vztahů účastníků. Nejčastěji se používají směnky v zajišťovací funkci v bankách, kde se jimi zajišťují pohledávky z bankovních úvěrů. Základní povinností dlužníka je, splácet řádně v dohodnutých termínech jistinu úvěru z úvěru včetně úroků. Pokud toto dlužník plní, není důvod směnku použít, takže banka její využití ani nepředpokládá, má ji uloženu v trezoru a po zaniknutí závazku ze strany dlužníka mu ji vrátí ke znehodnocení.

Z časového hlediska může zajišťovací směnka plnit svou funkci od začátku do konce své existence, může se jí ale stát až po uplynutí určité doby, nebo tuto funkci naopak pozbyt. Pro ujasnění funkce směnky je směrodatná smlouva, kterou je toto její určení vymezeno.

O platební směnku se jedná tehdy, jestliže je její použití směřováno k tomu, aby při splatnosti byla zaplacená, a to jako výsledek celého vztahu. Nezaplacením takovéto směnky je tedy vždy následkem toho, že mezi účastníky došlo v jejich vztazích k nepředpokládaným komplikacím. Platební směnku lze také použít jako platidlo, jedná se v tomto případě o placení směnkou. Předpokladem placení směnkou je dohoda účastníků, že místo jiné úhrady sjednávají předání směnky. U této funkce směnky je podstatou, že jejím předáním věřiteli zanikne dluh obecný a tento je nahrazen dluhem směnečným. Ani v případě zaplacení směnky, které se předpokládá, nebude zpětně oživen původní dluh obecný směnkou nahrazený a uhrazený. Častější formou je použití směnky v platební funkci pro placení v budoucnu, jedná se o placení prostřednictvím směnky. Základem této funkce je skutečnost, že účastníci vyloučili jiný druh platby a určili, že placení bude provedeno právě přes směnku. Tím, že věřitel obecného závazku je zároveň majitelem

směnky, obdrží proti směnce placení, je zároveň splacen i dluh obecný, o němž bylo rozhodnuto, že bude takto zaplacen. Solventnost a solidnost dlužníka dává více jistoty, že dluh bude placen, není tím však toto plnění nijak zajištěno pro případ, že by se dlužníková schopnost řádně zaplatit zhoršila.

Přestože se směnka v platební funkci příliš nepoužívá, její smysl můžeme spatřovat při tzv. obchodných úvěrech ve smyslu § 497 a následujících obchodního zákoníku. V tomto je dojednáno např. že za dodané zboží nebo služby nebude zaplacen ihned po dodání, ale až po určité době, přičemž si strany dohodnou zaplacení formou směnky. Její splatnost je totožná se splatností obchodu. Věřitel má ke svému využití směnku, kterou může indosovat a proměnit ji na hotovost ještě před její splatností, nebo si ji ponechat do doby, než nastane její plnění.

Vždy je tedy nutné důkladně si zjistit a uvědomit, jakou funkci bude směnka plnit a s jakým závazkem je spojována.

III. B. Podstata zajišťovací směnky

Oblast práva disponuje různými typy zajištění. Upravena je především významná skupina zajišťovacích závazků, jako je zástavní a zadržovací právo, ručení, bankovní záruka a další. Ve vztahu k směnečným závazkům je kvalifikovaným směnečným právním zajišťovacím závazkem rukojemství (aval) podle článku I. § 30 až 32 zákona směnečného a šekového. Vedle zajišťovacích závazků v pravém slova smyslu zná i obecná úprava závazkových vztahů také zajištění, která vlastně zajišťovacími závazky nejsou, i když jinak plní také funkci zajišťovací. Příkladem mohou být zajišťovací převody práv nebo pohledávek, stand-by akreditivy, nelze je dost dobře za pravé zajišťovací závazky považovat, je lépe je označit pouze zajišťovacími prostředky. Směnka sloužící jako prostředek zajištění je pouze zajišťovacím prostředkem, nikoli zajišťovacím závazkem v užším slova smyslu. Bez toho abychom rozeznali, jaké jsou výše uvedené rozdíly, nelze dobře pochopit vztah směnky a závazku, který zajišťuje.

Za jednu z významných vlastností obecných zajišťovacích závazků je považována jejich závislost na hlavním, zajištěném závazku, z tohoto důvodu bývají zajišťovací závazky označovány za vedlejší. Vedlejší závazky nemohou jako samostatné závazky

vůbec existovat, koexistují pouze se závazkem hlavním a s ním také vznikají. Není například myslitelné vystavení ručitelského prohlášení bez existence zajišťovaného závazku. Taktéž zajištění nemá obvykle vlastní splatnost, i ta se přizpůsobuje hlavnímu závazku. Neděje se tak proto, že tomu musí být nutně z podstaty věci, ale proto, pokud to o nich stanoví zákon.

Další významnou vlastností zajišťovacích závazkových vztahů je stanovení pořadí, ve kterém je u zajišťovacích závazků vymáháno plnění práva. Na prvním místě je povinnost platit na straně hlavního dlužníka a teprve poté, co ten svému závazku nedostojí, nastupuje podpůrně dlužník zajišťující. Například ustanovení § 306 obchodního zákoníku požaduje, aby před tím, než bude plnění požadováno po ručiteli, byl dlužník písemně k plnění vyzván.

Směnka v postavení zajišťovací směnky není však k zajištěnému závazku závislá ani podpůrná. Směnka, ať už v jakékoli funkci, je ve vztahu k jiným závazkům vždy v postavení samostatného závazku, na obecném závazku zcela nezávislým. Při vzniku směnky jakožto cenného papíru se uplatňují ohledně jejího obsahu, změny v účastnících, splatnosti i zániku výhradně předpisy směnečného práva, bez ohledu na to, co se odehrává v závazku touto směnkou zajištěném. Již samotný vznik zajišťovací směnky, není na zajišťovací závazek nijak vázán. Směnka je cenným papírem, vyjadřující v té dané chvíli nejméně závazek výstavce, vzniká již uvedením řádně vypracované listiny do oběhu. Směnka, která bude plnit v pozdější době zajišťovací funkci, může platně existovat již dávno předtím, než účastníci následně zajištěného závazku na tento vůbec pomyslí. Přestože tento později zajištěný závazek již existuje, může se směnka, která není prozatím předmětem jeho zajištění, dostat do této funkce následně, může souběžně koexistovat, přestože mezi nimi žádné vazby prozatím není. Nic z toho nepřichází u zajišťovacích závazků v pravém slova smyslu v úvahu. I bankovní záruka vyžaduje, aby přinejmenším na začátku stála nějaká povinnost, která se má zajistit, alespoň jako budoucí povinnost. Ani změna obsahu zajištěného závazku, změna účastníků, splatnost nebo zánik, částečný nebo úplný, zajištěné povinnosti, se existence, obsahu ani účastníků zajišťovací směnky nedotýká, nedojde-li k úkonům, jež jsou významné z hlediska předpisů o směnce jako listinného cenného papíru. Zajišťovací směnka je naprosto samostatným závazkem, proto se stává zcela závislou na vůli účastníků. Pokud ti se dohodnou, že tento vztah uvolní,

nemění to nic na dalším „životě“ směnky, může jako nezávislý závazek z cenného papíru trvat dál, žádná směnka nevyžaduje, aby v nějakém funkčním vztahu byla. To je u pravých zajišťovacích závazků až na nějaké výjimky nemyslitelné, aby došlo k oddělení od hlavního závazku a samostatné existenci.

Co je vlastně tím zajištěním u zajišťovací směnky? Je jím směnečný závazek směnečného dlužníka, povinnost vyplatit směnku při splatnosti v platebním místě majiteli listiny, bez ohledu na to, zda je dlužníkem obecným či nikoli. Jedná se tedy o přísný, nesporný a abstraktní závazek z cenného papíru, který lze snáze vykonat, než u jiných závazků obecných, a to včetně obecných zajištění. Není přitom směrodatné, jestli tento úkon provede věřitel, jehož pohledávka je směnkou zajištěná, nebo osoba jiná. Podstatné je na tom to, že zajišťující směneční dlužníci ručí jakoby skrze tento závazek a obsah tohoto ručení je dán obsahem jejich závazku směnečného. Směnečným závazkem se rozumí pouze směnečná jistina a úroky, pokud jsou na směnce s ohledem na její splatnost příslušné. Zajišťující funkci neplní nároky vzniklé až následkem nezaplacení směnky, tj. zákonné směnečné úroky 6 %, útraty a odměna dle článku I odstavec 1). § 48 body 2.,3.,4. a článku I. § 49 body 2.,3.,4. zákona směnečného a šekového. Směneční dlužníci ručí jen do té doby, dokud směnečnými dlužníky jsou, zaniknou-li jejich závazky směnečné, zaniká tím také jejich ručení. Směnka zajišťovací se od směnky zastavené odlišuje tím, že zajišťující směnečný dlužník nedává k zajištění nic ze svého majetku, na ten může dojít v až v případě exekuce směnečné pohledávky.

Závěrečným otazníkem této kapitoly je, proč lze vůbec konkrétní směnku označit za zajišťovací. Příčinu nalezneme ve směnečné smlouvě, která staví směnku do tohoto konkrétního vztahu. O funkci té které směnky rozhoduje dohoda účastníků, která se k ní vztahuje. Dohodnou-li se, že určitá směnka zajišťuje jiný závazek, jedná se o směnku zajišťovací.

III. C. Druhy směnek z pohledu zákona směnečného a šekového

Zákon směnečný a šekový rozlišuje dva druhy směnek, a to směnku cizí a směnku vlastní, zákon vůbec neupravuje pozici těchto směnek, tj. žádná směnka platební nebo zajišťovací není v pozitivní právní úpravě zakotvena.

III. C. I. Směnka cizí

Směnka cizí je obsahuje příkaz jejího výstavce další osobě – směnečníkovi, aby majiteli směnky zaplatil. Výstavce směnky cizí sám přímý závazek svým podpisem nepřejímá, pouze odkazuje na třetí osobu – směnečníka, stanovuje, že tento má závazky ze směnky uhradit. Dlužníkem se směnečník stane až poté, co směnku přijme, neboli akceptuje. Aby směnka byla v souladu s právní úpravou, musí obsahovat určité náležitosti, z nichž některá jsou totožná s náležitostmi směnky vlastní. U směnky cizí jsou následující:

a. Označení, že se jedná o směnku, pojaté do vlastního textu listiny a vyjádřené v jazyku, v kterém je tato listina sepsána

Přísná formálnost směnky se projevuje také v tom, že musí být jako směnečná listina označena, být na ní bezpodmínečně použito slovo směnka. Nelze ho vyjádřit jinak než podstatným jménem. Spolu s tím, že toto slovo musí být na směnce použito se otevírá otázka, kde by se mělo na této listině nacházet. Směnka není shlukem jednotlivých doložek, ale tvoří ucelený text, jehož obsahem je směnečné prohlášení. U směnky cizí je to prohlášení výstavce, kterým přikazuje směnečníkovi, aby majiteli směnky v určitém čase, na určitém místě zaplatil určitou sumu. Tady bude slovo směnka navazovat na směnečný příkaz nebo na označení prvního majitele nebo směnečnou sumu. Je tedy možné následující znění: „Za tuto směnku zaplaťte...“ nebo „Panu X. Y. zaplaťte dne ... za tuto směnku...“. Za platný tedy nelze uznat slovo směnka pouze v názvu listiny nebo v podtisku formuláře a dalších podobných případech. Nadpis se slovem směnka ničemu nevádí, ale musí být znovu uvedeno slovo směnka i později v souvislosti se směnečným prohlášením, ve vlastním textu směnky.

Slovo směnka je nutné uvést v jazyce, ve kterém je listina zhotovena. Zároveň je také stanoveno, že celý text směnky v době, kdy je vydána, musí být vyjádřen jednojazyčně. Tato podmínka platí bezvýjimečně. Přitom omezení světových jazyků, které mohou být užity neexistuje. Může být vystavena v jakémkoli jazyce, může jít i o tzv. mrtvé jazyky, jímž je kupříkladu latina, nebo jazyky umělé – esperanto. Po uvedení směnky emisí do oběhu, nemusí být již jednota jazyka zachována, další doložky mohou být provedeny v kterémkoli dalším jazyce. Zásadě jednotnosti jazyka se vymykají označení účastníků směnky, kde je vhodné použít

jejich originální označení a samozřejmě podpisy, které účastníci učiní ve své mateřštině. Tato výjimka platí i na geografické názvy, i když u některých názvů jako je Wien existuje český ekvivalent Vídeň, v případě že tomu tak není, použije se originálního názvu, aby se tak zabránilo nejasnostem.

b. Bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou sumu

Podstatou celé směnky cizí spočívá v bezpodmínečném příkazu k zaplacení určité sumy. Přesto že forma vyjádření není nikde stanovena, musí se přesně vyjádřit podmínka zaplatit. Lze k tomu použít příkaz slovem „zaplat'te“, „přikazují“. Příkaz je bezpodmínečný. Nejsou přípustné sporné vyjádření jako např. „zaplat'te až“, „zaplat'te jestliže“ a podobná vyjádření, která by mohla být spojena s podmíněností nějaké činnosti, události. Bezpodmínečný příkaz samozřejmě nemohou znehodnocovat další doložky obsažené např. v samostatných větách typu „...nemusíte platit pokud...“.

Příkaz směnečný je směřován k zaplacení přesné, určité peněžité částky, tzv. směnečného penízu. Ze směnky samotné musí být na první pohled nejen osobám zainteresovaným, ale každé jiné nezúčastněné osobě zřejmé, jakou sumu má dlužník při splatnosti zaplatit. Směnka také může obsahovat sumu, která je součtem více závazků. Není přípustné, aby směnka vyznačovala měnu odkazem na jiný doklad, ani v případě že by se jednalo o fakturu, jiný platební dokument či cenný papír. Není rozhodné, zda je směnečná suma vyjádřena čísly nebo slovy.

Přísnost směnečného příkazu vyžaduje vyjádřit také měnu, ve které má být směnečná suma zaplacená. Ze zákona nelze odvodit pravidlo, že pokud není měna určena, jedná se automaticky o měnu místa vystavení nebo platebního místa směnky. Pokud není měna na směnce určena, činí ji to neplatnou. Co se týče výběru měn, není zákonem vymezeno jaké měny je možné použít. Má-li však být směnečný příkaz určitý, pak musí znít na měnu, která skutečně existuje, je užívána, má určitou hodnotu, je skutečně funkční. Pokud jde o směnky, které byly vystaveny na měnu, která mezi vystavením směnky a její splatností zanikla, jako například koruna československá, závazek se v poměru jedna ku jedné přepočítává na koruny české. To znamená, že směnky vystavené před datem odluky měny, jsou nadále platné

v korunách českých, na Slovensku obdobně v korunách slovenských. Platné jsou ale pouze ty směnky, které byly vystaveny před datem odluky, směnky vystavené po tomto datu znějící na měnu československou jsou neplatné. Nepřipouští se také náhražky, které sice slouží k placení, ale o měnu se nejedná (například poukázky Tuzex, jiné platební nebo stravovací poukázky). Vyjádření měny je možné celým jejím názvem, dále též mezinárodní zkratkou, nebo zdomácnělou zkratkou měny.

c. Jméno toho, kdo má platit (směnečníka)

Podmínkou pro platnost cizí směnky je, aby obsahovala jméno toho, kdo má platit, tj. komu je určen příkaz zaplatit směnečnou částku. Směnka musí být opatřena údaji směnečníka. Jeho jméno není nezbytnou součástí směnečného prohlášení a nemusí na něj jazykově navazovat. Směnečníkem může být jakákoli k tomu způsobilá osoba, může jich být i více. Potom jsou všichni dohromady závaznými účastníky, nikoliv každý zvlášť. Příkaz musí směřovat ke všem z nich bez rozdílu. Z pohledu platnosti směnky nemusí být směnečník označen zcela přesně, tj. není potřeba předávat např. rodné číslo nebo datum narození. Důležité tedy je, aby bylo možné určit, kdo je směnečníkem, kdo je oprávněn jediné směnku akceptovat. Při smyšleném nebo zcela nedostatečně určeným směnečníkem, nezíská směnka nikdy přímého dlužníka, povinnost zaplatit zůstane však zachována nepřímým dlužníkům. Směnečník, který směnku nepřijme, nestane se směnečným dlužníkem, protože pouhá adresa z něj dlužníka neučiní, pokud není na směnce podepsán. Směnečník bývá též označován jako trasát.

d. Údaj splatnosti

U směnky lze vyčíst datum konkrétní splatnosti na ní samé. Nemusí být určena přímo doložkou na směnce. Pokud tomu tak není, jedná se o směnku splatnou na viděnou. Toto neplatí v případě směnek nevyplněných. Datum splatnosti na směnce může být pouze určitým způsobem, který je uveden v článku I. § 33 zákona směnečného a šekového a to: směnky splatné na viděnou – vistasměnky, směnky splatné v určitém čase po datu vystavení – datosměnky, v určitém čase po vidění – lhůtní vistasměnky a směnky splatné v určitý den – fixní směnky. Splatnost stanovená jinak než je v předchozím uvedeno, vede k neplatnosti směnky. Známé jsou soudní rozhodnutí prohlašující směnky splatné

v určitou hodinu dne za neplatné.

e. Údaj místa, kde má být placeno

Směnečný dlužník se zavazuje zaplatit směnku v určitém místě – místě platebním. Platebním místem směnky může být kterékoliv místo na této planetě, bez ohledu na to, v jaké měně má být směnka zaplacená. Příímí dlužníci se zavazují zaplatit právě a jen na tomto místě určeného směnkou a věřitel má právo na platebním místě na dlužníkovi plnění vymáhat. Mimo platební místo není dlužník povinen směnku zaplatit a ani věřitel není povinen směnečnou sumu přijmout. To ovšem neznamená, že se tak po vzájemné dohodě nemůže stát. Není v rozporu s právní úpravou, aby směnka byla zaplacená na jiném místě než je místem platebním, pokud se na tom všichni zúčastnění dohodnou. V podstatě to tedy znamená, že může být uhrazena kdekoliv, pokud s tím obě strany souhlasí. Platební místo je tedy místem, kde by měla být směnka při splatnosti věřitelem dlužníkovi předložena a v případě, že je to potřebné pro neplacení, protestována. Může jím být místo bydliště věřitele, místo bydliště, ale také nemusí mít ve vztahu k zúčastněným nic společného.

Platební místo vyznačené na směnce zůstává stejné i v případě změny věřitele. Předpokládá se tedy, že nový věřitel i dlužník se dostaví k proplacení směnky k původnímu věřiteli. Platební místo lze na směnce změnit pouze se souhlasem všech stran. Může být vyznačeno mnohými podrobnostmi (např. nejen adresou, ale i udáním místnosti), ale dle ustálené judikatury postačuje i určení alespoň přesností obce nebo města.

Platební místo musí být však určité. Nelze jej identifikovat údaji „v Evropě“, „v České republice“ nebo údaji povšechnými jako „kdekoliv“. Údaje o místě splatnosti nemohou být ani rozporné. Nebezpečí rozporu hrozí zejména u umístění směnek, kde je nutné postupovat tak, aby se umístěnka - domicil nedostala do rozporu s již vyznačeným platebním místem a naopak, je-li na směnce vyznačeno. Chybí-li na cizí směnce údaj platebního místa, řeší se tento problém pomocí podpůrného stanovení platebního místa dle podpůrné úpravy článku I. § 2 odstavce 3 zákona směnečného a šekového, tzv. zákonným platebním místem.

Pokud není na směnce uvedeno výslovně stanovené platební místo, nelze z ní odvodit místo zákonné, není určeno domicilem anebo trpí vadou neurčitosti, činí to směnku neplatnou.

f. Jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno

Směnka může mít podobu cenného papíru na řad nebo cenného papíru na majitele. Směnka na doručitele není možná. Ze směnky musí být její majitel vždy patrný. Proto je nevyhnutelnou součástí směnky označení osoby, které má být zapláceno – tzv. remitenta. Označení remitenta na směnce je určením prvního majitele pro výkon práv ze směnky. Tím majitelem se remitent stane v okamžiku, kdy získá směnku do své držby. Remitent nemusí být na směnce určen zcela přesným a detailním způsobem, ale vždy tak, aby ho bylo možné identifikovat.

V případě směnky na řad může být doložka „na řad“ uvedena před jménem remitenta, ale není to nutné. Pokud není ve směnce označení doložky, je směnka ze zákona cenným papírem na řad. Platí tak v případě, že ze směnky výslovně nevyplývá, že jde o směnky na jméno. V případě směnky na jméno je nutné uvést doložku „nikoliv na řad“. Je logické doložka by měla navazovat na údaj remitenta, protože tato doložka mu zakazuje převody směnky indosací.

Dle osoby remitenta zákon odlišuje směnky cizí na vlastní řad výstavce. Remitentem je v této případě označen subjekt, který směnku jako výstavce podepíše, nebo je údaj remitenta nahrazen doložkou např. „na řad náš vlastní“. Směnkou na vlastní řad výstavce přikazuje směnečníkovi, aby jemu samému zaplatil směnečnou sumu. Osoba směnečníka je od výstavce odlišná, osoba výstavce a remitenta splývají v jedno. Údaj remitenta je součástí směnečného prohlášení, navazuje na údaj „směnka“ nebo na platební příkaz nebo na údaj splatnosti.

Pouhé označení remitenta na směnce není dostačující však k tomu aby se stal oprávněným cokoliv z práv vyplývajících ze směnky požadovat. Tím se stane v okamžiku kdy je mu směnečná listina předána, nebo se jiným legálním způsobem stane jejím majitelem.

g. Datum a místo vystavení směnky

Další náležitostí, kterou musí být směnka opatřena, je datum a místo vystavení. Údaj místa nemá přílišný význam především u směnek tuzemských, u směnek zahraničních to může být údaj podstatný. Podrobnost tohoto údaje není omezena, stačí např. město, musí jít však o údaj určitý. Nemusí se jednat o údaj pravdivý, místo vystavení směnky lze bez toho, aniž by byla ohrožena její platnost, nahradit. Pokud směnka neobsahuje údaj o místě vystavení, lze jej nahradit místním údajem uvedeným u podpisu výstavce. Pokud ani tam žádný údaj o místě není, je směnka neplatná. Taktéž směnka s uvedením více míst splatnosti je neplatná.

Datum vystavení směnky je oproti tomu údajem velmi významným, protože se od něj odvíjí běh různých zákonem stanovených lhůt, které častokráte tímto okamžikem počínají.

h. Podpis výstavce

Podpisem výstavce se dovršuje vznik směnky, z pouhého listu papíru se stává cenný papír. Všechny podstatné součásti směnky jsou uvedeny a kryty tímto podpisem. Výstavce se obvykle podepisuje v pravém dolním rohu listiny, nebo alespoň pod směnečným prohlášením, čímž potvrzuje všechny doložky na ní uvedené. V žádném případě není možný podpis výstavce v horním okraji lící straně, v rámci textu prohlášení nebo po straně. Proto jsou všechny důležité a nutné náležitosti směnky uvedeny na líci. Výstavce směnky nemusí sám osobně zpracovat směnečnou listinu, může jí vyhotovit někdo jiný (rukou, případně strojově) a výstavce se pod znění podepíše. Podpis nemusí následovat bezprostředně po znění textu směnky, může být mezi nimi mezera, kam je možno vkládat další doložky, které hodlá výstavce svým podpisem kryt, např. doložka „bez protestu“. Pokud jde o to, jakým materiálem se podpis provede, není v zákoně omezení. Platným by tedy byl i podpis obyčejnou tužkou, ale z hlediska uchovatelnosti a nepozměnitelnosti podpisu je lepší zvolit jinou trvanlivou formu.

Fyzické osoby podepíší směnku obvyklým způsobem, který odpovídá jejich běžnému podpisu. Ten nemusí být čitelný což již bylo soudy judikováno, nemusí obsahovat celé jméno a příjmení, případně titul, vojenská hodnost atd.

podepisujícího. Třebaže tento podpis samotný zcela dokonale zavazuje, nemusí postačovat k identifikaci výstavce směnky. Přestože to zákon nevyžaduje, je obvyklé, že se vlastnoruční podpis věřitele doplní o jeho úplné jméno (např. hůlkovým písmem, strojem), adresu, rodné číslo, číslo občanského průkazu aj..

Podpis jakékoli právnické osoby se bude skládat nejméně ze dvou částí. Především je nutné uvést kdo je výstavcem směnky, tedy plné jméno právnické osoby podle zápisu v obchodním rejstříku nebo jiném registru. Může být provedeno ručně, strojopisem, razítkem nebo předtiskem. Dalším článkem je vyjádření vůle právnické osoby osobou nebo osobami, kteří mají oprávnění jménem společnosti jednat. Tito připojí svůj – své podpisy. Pokud by směnka obsahovala pouze podpisy těchto osob, znamenalo by to, že se ne společnost jménem které oni jednají, ale oni sami zavazují.

Samostatně je nutné zmínit fyzické osoby podnikatele jednotlivce. Jedná se stále o fyzické osoby, takže pokud podepisují směnku přímo, připojí svůj vlastnoruční podpis, jako kterákoli další fyzická osoba, nemusí uvádět své obchodní jméno.

Podpisy právnických osob a stejně tak fyzických osob podnikatelů obvykle obsahuje vedle obchodního jména ještě další náležitosti, jako jsou sídlo, identifikační číslo a jiné. Výstavců může být i větší počet. Nezáleží na tom, jaké mají mezi sebou postavení a vztahy, jejich podpisy budou na směnečné listiny na roveň postaveny.

Znehodnotit směnku nemohou podpisy falešné, podpisy nezletilců, nedostatečný počet jednacích osob za právnickou osobou, osob vymyšlených a podpisy neoprávněné osoby. Je zřejmé, že tyto osoby nemohou být jako dlužníci zavázané, není možné vůči nim uplatnit postižní práva, ale na platnosti směnky se tím z formálního hlediska nic nemění.

Náležitosti směnky nelze považovat za její definici, ale pouze za jeden z jejích rysů, kterým dominuje přísná formálnost směnečných závazků. Ostatně ani zákon samotný

definici směnky neobsahuje. Obvykle je směnka definována jako dlužnický cenný papír vystavený ve formě zákonem stanovené, kterým se určité osoby zavazují majiteli směnky zaplatit v určitém místě a čase jistou peněžní sumu s tím, že jde o závazky přímé, bezpodmínečné, nesporné a abstraktní.²

Směnka byla a je stále považována za dokonalý cenný papír, práva a povinnosti z těchto směnečných vztahů jsou definována právě a jen směnečnou listinou, zápisy na ní uvedenými a mohou existovat jen spolu s touto listinou. Tato práva nejsou právoplatná, pokud nejsou zachycena na hmotném podkladu – nejčastěji papíru, ale může se jednat i o jinou hmotu zachovávající písemný závazek. Přísná formálnost směnky bývá někdy považována za zbytečně složitou, ale má své opodstatnění. Umožňuje snadnou dispozici s nimi, protože pokud se nový subjekt rozhoduje o tom, zda směnku získat, jeho rozhodování mu usnadní kromě zákonného předpisu již to, co lze z ní samé vyčíst. Všechny další zápisy, které by mohly být na směnce prováděny, musí být též provedeny v určité formě. Pro určení, jaká práva a povinnosti ze směnky vyplývají, bude rozhodující právě jejich forma, jakou se účastníci na směnce vyjádří. Jejich vůle bude zjišťována pouze z projevů obsažených ve směnce samotné a nebude možné brát v potaz, co za skutečný cíl měli ti, kdo se na směnce podepsali a co těmito podpisy sledovali. Bez podpisu osoby přímo na směnečné listině nenabývá tato osoba směnečných závazků.

Téměř bezvýhradně však platí, že podpis jakékoli osoby na směnce, jedno zda na rubu nebo na lici případně přívěsku bez ohledu na to, zda se jeho podpis vztahoval k určité doložce, je téměř vždy dlužníkem. Směnečný závazek nevzniká tehdy, když je uvedena doložka potvrzující splacení – kvitance. Osoba uvedená pod tímto textem tedy není dlužníkem. Dlužníků může být, a také zpravidla bývá, na směnce více dlužníků v různých funkcích (výstavce, příjemce, indosant, rukojmí, čestný příjemce), nebo ve funkci jedné. Počet dlužníků není omezen. Rozlišuje se dlužník přímý a nepřímý. Přímým dlužníkem je osoba, která se zavazuje, že ona sama určeném místě závazek zaplatí nebo jeho zaplacení zabezpečí, přímo se zavazuje směnku proplatit. Přímými dlužníky jsou příjemci směnky cizí a výstavci směnky vlastní, stejné postavení mají i avalisté, kteří přebírají odpovědnost za to, že směnka bude v daném místě splacena osobami k tomu určenými, nepřebírají závazek sami za tuto směnku zaplatit. Teprve kdyby došlo k neuhrazení pohledávky od

² Kovařík, Z.: Zákon směnečný a šekový komentář, nakladatelství C.H. Beck 1997

jiné osoby, má majitel směnky právo požadovat na přímých dlužnících prostřednictvím směnečného postihu, aby uspokojily jeho pohledávky a práva ze směnky.

Věřitelem ze směnky je její majitel, to znamená osoba, která ji druzí v rukou a je také touto směnečnou listinou legitimována. Dlužníková povinnost zaplatit se však nevztahuje pouze vůči určité osobě, ale vůči každému, kdo je jejím řádným držitelem, nebo koho zákon na základě domněnky za majitele považuje. Závazek dlužníku se tedy vztahuje k neohraňené skupině osob, každý kdo při splatnosti směnku řádně předloží, má právo na úhradu určené směnečné sumy. Směnka v podobě cenného papíru není možná na doručitele, pouze podle okolností buď v podobě cenného papíru na jméno nebo na řad.

Místo, určené k proplacení směnky, i doba její splatnosti jsou striktně definovány směnkou samotnou. Směnka musí znít na zcela konkrétní peněžitou částku, aby nebylo zpochybnitelné, kolik se za ní má zaplatit. Jiné než peněžité plnění není u směnky možné. Nejenom při vystavení směnky, ale ani později nemůže na směnce být platný podmíněný závazek, tím by se stala neplatnou. Všichni dlužníci, ať už přímí či nepřímí musí převzít své závazky bezpodmínečně.

Nespornost závazků vyplývajících ze směnky znamená, že ta sama o sobě je jediným a zcela dostačujícím důvodem pro placení. Pokud je směnka platná a pravá, dlužník má povinnost majiteli směnečnou sumu zaplatit a to bez nutnosti prokazování něčeho dalšího než předložení samotné směnky. Rozhodně není bez dalšího potřeba např. dokládat zajištění pohledávky předkládáním úvěrových smluv atd. Není tedy důležité proč byla směnka vystavena, i když obvykle vzniká pro konkrétní potřebu, z nějakého důvodu.

Obsah směnky můžeme rozložit do jednotlivých doložek, které mají z pohledu směnky různý význam. Doložky se dělí na nutné, podstatné a obligatorní. Dále zákon upravuje ještě řadu doložek dalších, takzvaně výběrových, fakultativních. V poslední řadě existují doložky, které zákon výslovně zakazuje.

Pro význam podpisů na směnce je důležité rozlišovat její líc a rub. Podpisy obsažené na lící straně směnky jsou obsaženy ty, které obsahují vlastní směnečný závazek zaplatit. Tato lící strana standardně bývá pokryta tištěným textem. Rubová strana naproti

tomu, zůstává zcela volná. Připouští se přívěsek ke směnce, což je samostatný list papíru, který k ní musí být pevně připojen, není možné pouze volné přiložení ke směnce. Jeho smyslem je zvětšit plochu směnečné listiny, především prodloužení rubové strany.

Zákon přímo neupravuje otázku, kdy dochází ke zrodu směnečných závazků. Vyhotovení směnky je procesem jehož výsledkem je listina vykazující znaky směnky. Naproti tomu samotný vznik směnky je upraven v § 5 odstavec 1 zákona o cenných papírech. Stejně jako ostatní cenné papíry i směnka vzniká poté, kdy splňuje všechny náležitosti pro něj zákonem stanovené a kdy se zákonem určeným způsobem stane majetkem prvního nabyvatele, pokud nebylo stanoveno jinak.

III. C. II. Směnka vlastní

Směnka vlastní stejně jako směnka cizí má zákonem předepsané náležitosti které musí obsahovat. Jsou jimi:

1. Označení, že se jedná o směnku, pojaté do vlastního textu listiny a vyjádřené v jazyku, v kterém je tato listina sepsána

2. Bezpodmínečný příkaz zaplatit určitou sumu

Směnka vlastní slouží k vyjádření bezpodmínečného slibu výstavce směnky zaplatit směnečnou sumu. Zákonem není předepsána forma, jakou má být toto vyjádřeno. Může se tedy použít slov např. „níže podepsaný se zavazuje zaplatit“ a „zaplatím“, které patří v praxi k nejpoužívanějším. Naproti tomu není jednoznačné pouhé vyjádření „zaplatí“. Vyjádření příslibu musí být součástí textu směnečného prohlášení výstavce a musí být kryto jeho podpisem. O peněžní částce, měně a bezpodmínečnosti platí vše, co bylo uvedeno o směnce cizí.

3. Údaj splatnosti

4. Údaj místa, kde má být placeno

5. Jméno toho, komu nebo na jehož řad má být placeno

6. Datum a místo vystavení směnky

7. Podpis výstavce

Všechny ostatní body vyjma bodu 2, byly popsány již v předchozím článku III. C. I. o směnce cizí, nebudou tedy dále rozepisovány.

Listina, které schází některá z výše uvedených náležitostí je považována za neplatnou, vyjma těchto následujících případů:

- není – li na směnce uveden údaj splatnosti, obecně platí, že je splatná na viděnou,
- pokud směnka zvláště neuvádí místo platební, platí, že místo vystavení směnky je místem platebním a zároveň místem výstavce a bydliště,
- neobsahuje – li směnka údaj o místě vystavení, je za něj považováno místo uvedeno u jména výstavce.

III. D. Doložky na zajišťovací směnce

Doložky na zajišťovací směnce lze rozdělit na povinné – obligatorní a výběrové – fakultativní. Kromě těchto doložek může směnka obsahovat ještě další doložky, které nejsou právem směnečným regulovány ani zakazovány. Doložky obligatorní a fakultativní jsou zařazeny do doložek směnečným právem předvídaných a další doložky které nejsou právem regulovány jsou doložkami nepředvídanými. Zmíním dvě používané doložky, které považuji za zajímavé.

III. D. I. Doložka hodnotová

Doložka hodnotová náleží do doložek výběrových, plní pomocné funkce. To znamená, že se bezprostředně nedotýká práv a povinností účastníků směnečných vztahů. Její znění není zákonem určeno, přesto není možné libovolná formulace, to by mohlo vést k neplatnosti celé směnky. Taktéž umístění doložky na směnce není právem určeno, teoreticky se může nacházet kdekoliv na směnce, kde je následně kryta podpisem účastníka směnečného vztahu.

Doložka hodnotová vyjadřuje, co je protihodnotou směnky. Napovídá, v jakém vztahu obchodně právním nebo občanskoprávním má směnka původ. Znění doložky může být „vztahuje se k faktuře č...“, „vztahuje se ke kupní smlouvě č. ...“ nebo „hodnota obdržena v hotovosti“ atd.. Hodnotová doložka nesmí být formulována jako podmínka, její obsah nesmí určovat závislost platebního příkazu na podmínkách příčinného závazkového vztahu. Pokud by v sobě doložka obsahovala podmínku, způsobí to neplatnost směnky, přestože by tato podmínka byla nesplnitelná /např. „Tato směnka bude zaplácena, pokud výstavce neuhradí cenu za kupní smlouvu č. ... ze dne“/. Doložka musí být neutrální, musí pouze oznamovat, co je jí zajištěno.

V případě, že se bude jednat o zajišťovací směnku, bude hodnotová doložka vyjadřovat skutečnost, že se jedná o směnku, jež zajišťuje splnění jiné povinnosti, tedy podá především informaci o tom, že je směnka zajišťovacím prostředkem. Doložka může velmi přesně konkretizovat, co je přímo touto směnkou zajištěno.

III. D. II. Doložka o směnečné sumě

Směnečná suma patří na zajišťovacích směnkách k nejproblematictější. V okamžiku kdy se zajišťovací směnka dává do oběhu, je od této chvíle známa výše dluhu. Tato částka však nemá žádnou vypovídací schopnost o tom, jaká bude výše dluhu ke dni splatnosti směnky nebo v okamžiku, kdy by práva ze směnky byla uplatněna. Příkladem může být kontokorentní úvěr, kdy se výše čerpaného limitu mění každým okamžikem, nehledě na to, že nemusí být čerpán vůbec.

Prozatím byla řeč pouze o samotné jistině. U příslušenství pohledávky /např. úroky z úvěru/ nastává další, možno říci že větší problém. Jeho specifickou vlastností je, že s uplynulým časem obvykle roste. U zajišťovací směnky není nikdy jisté, kdy bude splněno a nelze ho ani předem spočítat a výsledek do směnky zahrnout způsobem, kdy bude o příslušenství jistina navýšena. Na směnkách s pevnou splatností, je třeba uvážit, na kolik by příslušenství mohlo narůst a tuto sumu zahrnout do směnečné sumy. Pokud je uplatněn tento způsob, stává se situace poněkud méně jasnou, mohlo by to pro věřitele znamenat obtíže při výkonu jeho práv. Je tedy lepší, aby i ze směnečné smlouvy byla skutečnost jasně zřetelná. Směnka se stane přehlednější a méně napadnutelná, pokud se úročení projeví přímo na směnce. Vyžaduje to však použití pouze některých druhů směnek, kde je úročení podle článku I. § 5 zákona směnečného a šekového přípustná. V praxi to bude například směnka splatná na viděnou. Potom lze úročení přímo vyznačit na směnce, nemusí se spekulovat o tom, kolik by příslušenství činilo. To poroste s časem i na směnce. Pomocí dalšího doplnění fakultativní úrokové doložky může být úročení pohledávky oddáleno. Úroková sazba bude vyznačena přímo na směnce, tento přístup se nemůže použít tam, kde je úročení proměnlivé, tj. zejména u bankovních úvěrů, kde se úrokové sazby mění s vývojem trhu. Jestliže zajištěná pohledávka není v prodlení tj. po splatnosti, nelze znát ani sazbu zákonných úroků z prodlení. Ke směnečné sumě je vhodné připojit, že zajištěním je směnečná suma a případně také úroky podle výše zmíněného článku I. § 5 zákona směnečného a šekového, vedlejší postizní nároky podle článku I. §48 odstavce 1) body

2.,3.,4, a § 49 body 2.,3.,4., od splatnosti směnky, útraty a odměna, již ale nejsou zajištěním. Jedná se o postižní nároky, které jsou spojené s každým druhem směnky bez výjimky. Nejedná se o důsledek nesplnění kauzální pohledávky, ale právo na tyto postižní nároky plynou ze skutečnosti, že nebyla zaplácena samotná směnka. Ke kauzální pohledávce by tyto nároky měly vztah pouze tehdy, kdyby tak bylo ve smlouvě o zajištění směnkou stanoveno.

III. E. Splatnost směnky, platební místo, platební domicil

Ani vhodné zvolení data splatnosti zajišťovacích směnek není bezproblémové. Mohlo by se zdát, že datumem splatnosti zajišťované pohledávky bude datum uvedené na směnce. Tato skutečnost je však klamná, přestože k tomuto datu by mohla být směnka předložena k plnění, v den splatnosti uvedený na směnečné listině může být kauzální pohledávka řádně splacena. I tak věřitelé nesměnečných pohledávek zřídkaždy žádají plnění okamžitě ke dni splatnosti, teprve po nějaké době po splatnosti se pokoušejí nejprve s dlužníkem vyjednávat, upomínat ho. Když neuspějí, dospějí k závěru, že není naděje na splnění pohledávky a usilují o uspokojení prostřednictvím zajištění a řeší záležitost soudní cestou.

Závažnějším problémem však je, že málokdy zůstane původní splatnost beze změny. Může nastat situace, při které věřitel odstoupí od smlouvy a pohledávka se stane splatnou ihned. Na splatnosti směnky to však nic nemění, práva z ní vyplývající nelze nárokovat ihned. Častější jsou ale případy, kdy se věřitel a dlužník dohodnou na prodloužení lhůty splatnosti. Na datu splatnosti směnky se opět nic nemění, ledaže by dlužník vystavil směnku novou, s prodlouženým datumem splatnosti a tato by byla dána věřiteli proti směnce původní, nebo prodloužení doby splatnosti pomocí prolongační doložky jím podepsané. Při odstoupení od smlouvy je však výměna původní směnky za směnku s pozdějším datem spíše možností hypotetickou. Možností je vystavení zajišťovací směnku se splatností na viděnou, která vyřeší všechny problémy s datem splatnosti.

Platební místo je nezanedbatelnou součástí směnky. Je logické, že věřitelé směřují placení zajišťovací směnky na v převážné většině na svou adresu. Podle toho si můžeme odvodit skutečnost, že pohledávky jsou donosného charakteru. Stanovené platební místo znamená, že dlužník se i se příslušenou směnečnou sumou musí dostavit k věřiteli na

uvedenou adresu. V případě že by se uvažovalo o prodeji směnky, potom se takovéto místo stává nevýhodným, protože pro zájemce pro koupi směnky nemusí být místo příhodné, přístupné a přitom by v tomto místě musel předložit směnku k placení. Samotný prodej na platebním místě nic nemění i kdyby prodávající i kupující při prodeji tento údaj chtěli změnit, je dlužník podle článku I. § 69 zákona směnečného a šekového vázán k uhrazení dluhu na původním místě. Aby se předešlo nesnázím, jsou možná dvě řešení. Lze určit platebním místem místo bydliště dlužníka. Druhou možností je určení vhodného domicilu. Domicilem nebo-li umístěnkou je takové místo, které by bylo vhodné většině potenciálních nabyvatelů. V případě směnky se domicilem rozumí umístění platebního místa u třetí osoby. Je rozdílné, pokud je platební místo na adrese remitenta a ten předkládá směnku ve svých prostorách např. domu dlužníkovi přítomnému či nepřítomnému, nebo zda je směnka u remitenta splatná a musí pak být u něj také předložena. Smysl nachází takovéto umístění tehdy, kdy je remitentem banka a dlužník má u ní účet. Je také pravdou, že pokud dlužník podepíše směnku s umístěnkou znějící na remitenta, zavazuje se u tohoto remitenta pro placení všechny potřebné podmínky, pokud tyto nevytvoří, porušuje povinnost směnku zaplatit, jedná se o odmítnuté placení směnky.

IV. Smlouva o zajištění směnkou

IV. A. Podstata smlouvy o zajištění směnkou

Směnka, která je sama o sobě nesporným závazkem z cenného papíru, nepotřebuje k existenci závazků z ní vyplývajících, ničeho dalšího. Jedinou podmínkou je, že musí splňovat všechny náležitosti směnky cizí nebo vlastní. Každá listina splňující tyto předepsané náležitosti je platnou směnkou. Tedy i v případě, že pro existenci směnky není žádný důvod, může se takováto listina pokud odpovídá předpisům, stát platnou směnkou. Jedná se ovšem o vzácný a výjimečný jev, převážná většina směnek v praxi nějakou příčinu má.

Žádná směnka a výjimkou tedy není ani směnka zajišťovací nevzniká jen tak, čistě spekulativní důvody a nezákonná jednání v této práci neuvádím. Pokaždé je zde existence někoho, kdo vyžaduje vystavení směnky po druhém účastníkovi, nebo naopak, druhý se sám nabízí k vystavení směnky pro řešení určité otázky, tzv. kauzálního problému. Jedná se v podstatě o návrh smlouvy. V případě, že s tím druhá strana souhlasí, projeví vůli vystavenou směnkou přijmout nebo směnkou vystavit, přijímá návrh smlouvy. V tomto případě dojde ke vzniku smlouvy. Takováto smlouva, která je důvodem vzniku směnky nebo směnečných závazků, se nazývá smlouvou směnečnou. Bez této není možné se obejít v případě směnek platebních, ani zajišťovacích.

Směnečné smlouvy nejsou upraveny žádným právním předpisem, nejde o typovou smlouvu jako např. smlouvu o dílo. Nelze je považovat za zakázané, jsou možné a ve většině případů i nezbytné.

IV. B. Forma a subjekty směnečné smlouvy

Jak již bylo řečeno v předchozím textu, pro tento druh smluv není předepsána závazná forma a nejsou upraveny žádným právem. Mohou existovat jak v ústní tak v písemné podobě. Subjekty smlouvy o zajištění směnkou jsou pravidelně na jedné straně směnečný dlužník (výstavce směnky vlastní, příjemce směnky cizí nebo avalista), na straně druhé jím bude subjekt ze směnky oprávněný.

Mnohonásobnost jednotlivých subjektů spojených s jednou směnkou je samozřejmě možná. Pokud je více dlužníků např. avalistů, existují varianty uzavřít s nimi smlouvu jednu, ale i více smluv tak, aby bylo tolik smluv kolik je dlužníků s touto směnkou spojených. Smlouva může být pro každého účastníka uzavřena v jiné formě, např. s výstavcem v písemné a s avalistou v ústní formě, taktéž obsah jednotlivých smluv se může lišit u každého z dlužníků, kteří mohou mít různé podmínky od každého z dalších.

Dlužníci podepsaní pod směnečnou smlouvou mohou být dlužníky spojenými se samotnou pohledávkou, nebo směneční dlužníci, kteří s touto pohledávkou nemají nic společného. Ačkoli směnka není zajišťovacím nástrojem v pravém slova smyslu, lze najít podobnost s klasickými zajišťovacími prostředky. Jiné zajišťovací instrumenty dokonce vyžadují odlišnost osob, např. ručitel nemůže nikdy být hlavním dlužníkem, tím by ručil sám sobě, v případě směnek ale paradoxně obdobné vztahy nastat mohou (zejména při převodech směnek).

Dostatečným důvodem pro emisi zajišťovací směňky je smlouva o zajištění směnkou uzavřená mezi směnečným dlužníkem a věřitelem z hlavního závazkového vztahu. Ve většině případů je věřitel ze závazkového vztahu též osobou oprávněnou ze směňky. Pokud tento neobdrží plnění z pohledávky, má k dispozici směňku. Také se může jednat o směnečnou smlouvu uzavřenou ve prospěch třetího subjektu, směnečný dlužník bude při splatnosti pohledávky jinému než svému původnímu – hlavnímu věřiteli. Směnečná smlouva uzavřená ve prospěch třetí osoby není tak často využívána, mohlo by dojít ke vzniku poměrně nebezpečného právního vztahu, v němž bude centrem zájmu vždy směňka. Další z variant které mohou nastat je, že smlouva o zajištění směnkou bude podepsána dlužníkem z pohledávky, ale zajišťovací směňka bude podepsána třetí osobou, která není subjektem dané směnečné smlouvy. Tento se tak stane emitentem (jeho přistoupení do vztahu bývá většinou na základě další smlouvy, např. má závazky k prvotnímu dlužníkovi ze směňky).

IV. C. Obsah směnečné smlouvy

Přestože směnečná smlouva není nikde upravena, je nutno jen podle obecných ustanovení určit, zda se řídí občanskoprávními vztahy, nebo vztahy obchodněprávními. Je zřetelné, že se jedná o relativní obchod. Podle okolností se tedy řídí jen občanským

zákoníkem pokud se jedná o vztahy mezi jinými účastníky, než jsou podnikatelské subjekty. Jinak se bude řídit obchodním zákoníkem. Směnka se zajišťovací funkcí nemusí nutně podléhat obchodnímu zákoníku, tomu může podléhat směnečná smlouva. V ustanovení § 261 odstavce 4 obchodního zákoníku se nehovoří pouze o zajišťovacích závazcích, ale i zajištění obecně. Smlouva o zajištění směnkou bude tedy podléhat obchodnímu zákoníku i tehdy, pokud budou jejími účastníky nepodnikatelské subjekty, ale zajištění bude vyplývat ze zajištění obchodu. Ostatní zajišťovací smlouvy a zajištění, které nelze tomuto podřídít, přísluší občanskému zákoníku.

Obsah smlouvy o zajištění směnkou, lze v podstatě zjednodušeně popsat následně: osoba (zpravidla věřitel z pohledávky) se dohodne s další osobou (dlužníkem z pohledávky a případně dalšími osobami) na vystavení směnky, jež by zajišťovala pohledávky věřitele ze zajišťovaného závazkového vztahu. Smluvní strany jsou co do obecných ustanovení této smlouvy omezeny občanským nebo obchodním zákoníkem.

Směnečná smlouva by měla obsahovat minimálně vyjádření, že jeden účastník se zavazuje ve prospěch druhého vystavit směnku, akceptovat ji, opatřit směnku rukojemským prohlášením atd. Méně si co do obsahu nelze představit, a při tomto rozsahu obsahu také účastníci obvykle zůstávají. Z takovéto smlouvy nelze ovšem odvodit nic o funkci směnky, která je na jejím základě vystavena, zejména pak nelze dojít k závěru, že tato směnka plní funkci zajišťovací. Aby se jednalo o smlouvu o zajištění směnkou, je toto nutné jasně ve smlouvě stanovit a vyjádřit. Taková směnečná smlouva se nemůže zúžit jen na minimum, ale je nezbytné, aby bylo dohodnuto, co konkrétně je směnkou zajištěno, jasně definovaná zajištěná pohledávka. Vše, co může být zajištěno jiným způsobem, lze zajistit i směnkou. Může jít o závazky již existující i závazky budoucí, závazky po splatnosti, závazky zatím nesplatné. Zajišťovací vztah nemůže vzniknout k závazkům již zaniklým a neexistujícím, nebo tam, kde je zajištění směnkou nepřípustné.

Směnečná smlouva může stejně jako ostatní smlouvy trpět vadami. Pokud dojde k neplatnosti smlouvy o zajištění směnkou, pozbývá platnosti pouze tato smlouva, nikoliv samotná směnka, která může existovat samostatně. Neplatnost smlouvy o zajištění směnkou má za následek, že zajišťovací směnka při nedostatku jiných ujednáních nebude mít vůbec žádný smluvní podklad. Pokud ale splní náležitosti stanovené zákonem, půjde

dále o směnku platnou. Ujednáním ve smlouvě o zajištění směnkou může být naproti tomu zamezeno převoditelnosti směnky na další subjekt před splatností pohledávky ze směnky vyplývající, tato obrana je ale pouze smluvní, nemodifikuje převoditelnost směnky, ta je sama vždy nějakým způsobem převoditelná.

V. Blankosměnka

V. A. Základní charakteristika a znaky, vznik, neúplnost směňky

Především obchodní praxe si vymínila existenci zvláštních listin než jsou směňky cizí a vlastní. Jsou jimi blankosměňky. Termín blankosměňka není zákonným termínem, o těchto listinách vyjadřuje jako o směňečných listinách nevyplněných. Přestože nesplňují náležitosti směňečné listiny kladené na ně zákonem, může věřitel bez pomoci dlužníka přeměnit blankosměňku na směňku dokonalou. Tím, že subjekt podepíše listinu v její nehotové podobě se nestává dlužníkem a dokud nebudou potřebné náležitosti doplněny ani se jím nestane. Po doplnění náležitostí se jím stává stejně jako kdyby podepsal listinu již v hotové podobě.

Význam blankosměňky vyplývá z potřeby dvou účastníků, kde jedna strana žádá zajištění své pohledávky nebo strana druhá ji vystavila pro účely placení, a to v budoucnosti, pokud by nemohla dostát svému závazku. V daném okamžiku není možné vystavit směňku, protože účastníci nejsou zcela seznámeni se všemi potřebnými skutečnostmi, které je třeba do takovéto listiny uvést. Do doby, než budou oběma stranám známy potřebné skutečnosti k úplnému vypsání směňky, je řešeno tak, že jeden účastník vystaví a vydá druhému účastníkovi listinu v neúplném znění, smluvně nabyvatele zaváže, aby ji vyplnil určitým způsobem. Poté co tak nabyvatel učiní, vytvoří z ní směňku úplnou.

Shrnutím výše uvedeného mohu odvodit, že blankosměňka, jakožto listina s prázdnými místy, není zatím směňkou. Žádné osoby z takovéto listiny nemohou být oprávněny ani zavazovány. Zatím nic neslibují, nepřikazují, nezajišťují ani nepřevádějí. Blankosměňka musí být listinou, ze které je zřetelné, že se v budoucnosti má stát směňkou. Blankosměňka musí obsahovat alespoň jeden podpis. Počet nevyplněných bílých míst není nijak limitován, majitel směňky musí mít právo bílá místa vyplnit a tak listinu přeměnit na směňku, takovéto právo se nazývá právo vyplňovací. Jedná se o právo obecně závazkové, nemůže existovat samostatně. Vyplňovací právo je právo, které se vždy vztahuje ke konkrétní listině, bez neexistence této listiny nemůže samostatně obstát ani vyplňovací právo. Nelze jím disponovat samostatně, aniž by se současně disponovalo také s listinou, ke které náleží. Pokud by vystavovatel udělil vyplňovací právo konkrétnímu majiteli k určité blankosměňce a poté by se účastníci rozhodli blankosměňku nahradit jinou, zaniklo

by tím dosavadní vyplňovací právo. Společně s novou blankosměnkou bude nutno sjednat zcela nové vyplňovací právo.

Blankosměnka může být převáděna i v podobě prozatímně nevyplněné. Zde bychom si mohli položit otázku, jak může být blankosměnka, ze které nevyplývají zatím žádné závazky a práva vlastně převedena. Stejně jako u prvotního vystavení blankosměnky i při převodu na jiného majitele, jsou její práva a povinnosti pouze budoucí, dokud není doplněna. Na její povaze se tedy převodem nic nemění.

Pokud jde o formu převodu, je potřeba si nejprve uvědomit, o jaký druh cenného papíru se má v budoucnu v případě blankosměnky jednat. V případě blankosměnek, ze kterých nebude forma patrná, bude bez dalších ustanovení platit, že se bude jednat po vyplnění o cenný papír na řad. Má-li být budoucí směnka cenným papírem na jméno, musí to být patrné již od samého počátku. Je nutné zcela vyloučit možnost, že by se později do blankosměnky doplňovala doložka „nikoliv na řad“ nebo doložka stejného významu, protože potom by se změnila forma i účinky převodů a z tohoto hlediska by z takovéto směnky vznikla nepřijatelná „sloučenina“ obou forem cenných papírů.

Je samozřejmé, že toto vyplňovací právo může zaniknout, aniž zanikla sama blankosměnka. Může být zrušeno dohodou, vzdáním se vyplňovacího práva nebo především jeho splněním. Běh času nemůže mít na právo vliv, pokud si účastníci výslovně nesjednali časově limitované právo na vyplnění blankosměnky. Toto právo se nemůže prekludovat ani promlčet, existuje-li listina, která má být podle vyplňovacího práva doplněna. Zanikne však z téhož důvodu vždy, zanikne-li sama listina.

V. B. Dohoda o vyplňovacím právu směnečném

Dohoda o vyplňovacím právu směnečném je smlouvou, která představuje bezprostřední důvod zajišťovací směnky z hlediska její funkce, objektu zajištění a dalších hledisek, stejně jako i důvodem blankosměnky. I v tomto případě samozřejmě někdo navrhuje vznik listiny a dalším s tím souhlasí. Smlouva o vyplnění zajišťovací blankosměnky sice úzce souvisí se smlouvou o zajištění směnkou, jedná se však o smlouvu zcela samostatnou. Smlouva o vyplnění blankosměnky tedy vzniká, trvá a zaniká samostatně. Zajišťovací blankosměnka nemůže plnit svou funkci bez jejího převedení na

směnku a tudíž bez smlouvy o vyplnění. Stejně tak je tomu i obráceně, kdyby neexistovala zajišťovací blankosměnka neměla by vyplňovací smlouva smysl. Ale dohoda o vyplňovacím právu směnečném může zakládat povinnost vystavení blankosměnky v budoucnu, smlouva může existovat, ale zatím blankosměnka ještě ne.

K jedné blankosměnce se může vztahovat více než jedna smlouva o vyplnění, může se týkat totožných účastníků, nebo účastníků zcela různých. Pak je třeba tyto smlouvy o vyplnění posuzovat samostatně. To platí o jejich vzniku, obsahu i zániku. Vady jedné smlouvy nemusí nikterak znamenat chybnost smluv ostatních.

Vyplňovací smlouva patří do kategorie smluv nepojmenovaných. U takovéto kategorie smluv je zdánlivý problém stanovit, kterým právním režimem se spravují. Záleží na tom, o jaké subjekty v případě účastníků vyplňovací smlouvy půjde a zda má jejich směnečný vztah původ v jejich podnikatelské činnosti. V tomto ohledu se může jednat o vztah občanskoprávní dle § 51 občanského zákoníku nebo obchodněprávní dle § 269 odstavce 2 obchodního zákoníku, anebo může mít každý z účastníků jedno postavení z uvedených. U smluv o vyplnění blankosměnky není situace tak jednoduchá. Jak již bylo uvedeno, jedná se o smlouvu samostatnou. Poté se nabízí úvaha, že funkce směnku již zde nehraje žádnou roli a i v případě, kdy by se směnečná smlouva řídila obchodním zákoníkem, pro smlouvu vyplňovací to již platit nemusí. Od funkce směnky se odvíjí také pravidla pro vyplňování bankosměnky. V případě směnky platební nelze z ničeho odvodit, že všechny smlouvy s ní související musí mít stejný právní režim.

V praxi se můžeme poměrně často setkat s písemným prohlášením subjektu, který uděluje vyplňovací právo nabyvateli listiny o tom, jak má být blankosměnka vyplněna. Nejedná se o smlouvu, protože tato prohlášení jsou jednostranná. Smyslem prohlášení je v tom, že jeho prostřednictvím dostává oprávněným do rukou důkaz o tom, že mezi účastníky byla uzavřena smlouva o vyplnění blankosměnky, třeba i neformálně – zpravidla ústně a jaký je obsah této smlouvy a především podmínky, jakým způsobem je oprávněn majitel blankosměnky listinu vyplnit. Prohlášení tedy dokládá, že existuje vyplňovací právo a zpravidla ústně uzavřená smlouva k tomuto se vztahující.

Z obsahového hlediska smlouvy o vyplnění blankosměnky je žádoucí, aby bylo ze smlouvy zřejmé, které doložky budou do směnky doplňovány a podle jakých pravidel bude při doplňování oprávněný postupovat. Zákon nezavazuje majitele blankosměnky k tomu, aby nějakým způsobem kontaktovat dlužníky a informoval je o skutečnosti, že blankosměnku doplnil. Dlužník by měl podle sepsaného prohlášení nebo obsahu smlouvy o vyplnění vědět, jak bude listina vyplněna, a to již v okamžiku sepsání všech souvisejících smluv. Dlužník by také měl vědět, zda mohla být a za jakých okolností, směnka vyplněna či nikoliv. Nemohou samozřejmě vědět dříve než po nich bude vyžadováno plnění, jaký je opravdu obsah směnky, musí být připraveni plnit své závazky z ní vyplývající, nicméně by s možným obsahem směnky byli být srozuměny dle ujednání v dohodě o vyplňovacím právu směnečném. Závěrem ovšem není to, že vždy lze předpokládat, jak bude přesně směnka vypadat. Pravdou je, že mohou nastat situace, kdy není v silách účastníků předpovědět, jak se budou jejich vztahy vyvíjet. Smlouvou nebo prohlášením se pouze snaží korigovat jakýsi možný budoucí spád věcí tak, aby nebyla majiteli ponechána svévůle ve způsobu doplnění blankosměnky. Kdyby totiž byly známy všechny okolnosti, nebylo by blankosměnky zapotřebí, podepsala by se směnka.

Předmětem smlouvy o vyplnění musí být také to, jaké části blankosměnky mají být doplněny, tedy které prozatím zůstanou prázdné. Může jím být např. datum splatnosti směnky, dlužná částka. Bude-li uzavřeno více smluv o vyplnění k jedné směnce, je v zájmu majitele směnky, aby byly svým obsahem souhlasné. Nemusí být zcela identické, ale také by si obsahem neměly protirečít. Je pak obtížné vyplnit blankosměnku tak, aby bylo dostáno všem smlouvám.

V. C. Vyplnění textu blankosměnky

Udělené vyplňovací právo dává majiteli blankosměnky možnost, aby sám přeměnil listinu na dokonalou směnku, a to nezávisle na dlužnících. Tohoto práva nemusí využít i kdyby byl poškozen, záleží na jeho uvážení. Nemůže k tomu být nucen. Doplněním se listina stává abstraktní směnkou, způsob doplnění nemá zásadně na její platnost žádný vliv. Ačkoli je zřejmé, že listina byla vyplněna později, je na ni pohlíženo tak, jako by byla vyplněna zcela už od svého vzniku.

Vyplnění bílých míst je nutné provést před výkonem směnečných práv. Teprve až na základě platné směnky lze u soudu úspěšně uplatnit směnečnou pohledávku. Pokud blankosměnka obsahuje bílých míst více, nemusí být všechny vyplněny v jeden okamžik, majitel směnky je může vyplňovat tak, jak se bude dozvídat rozhodné skutečnosti. Výjimkou je případ, kdy by tak stanovila dohoda o vyplnění blankosměnky.

Při postupném vyplňování je třeba zachovávat logickou strukturu směnky. Poměrně často se může stát, že jednotlivé doložky budou platné, ale celkový zápis na listině z logického hlediska neobstojí. Příkladem může být doplnění údaje splatnosti a údaje vystavení směnky. Musí logicky platit, že směnka je dříve vystavena než splatná.

Směnečná suma patří k nejčastějším bílým místům blankosměnky. Majitel listiny může doplnit částku podle smlouvy, ale také pouze část sumy ve smlouvě uvedené. Pokud byla vyplněna částka nižší, než smí být doplněna, nebo je doplněna částka ve odpovídající jistině bez příslušenství, můžeme hovořit o podvyplnění směnky. V tomto případě se nejedná o vadné vyplnění. Dalším často doplňovaným údajem je datum splatnosti. Jestliže má být na směnce podle dohody datum určité, nebo datum ležící v dohodnutém časovém úseku a je zvoleno datum pozdější, než odpovídá dohodě, bude takové pozdější datum nutně vadným vyplněním směnky.

Dostáváme se tak k blankosměnkám doplněným nesprávně, v rozporu s dohodou o vyplnění. Ustanovení článku I. § 10 zákona směnečného a šekového vychází jednoznačně z toho, že je-li listina po doplnění, i když nesprávně, kompletní směnkou, vyhovuje formálním předpokladům platné směnky cizí nebo vlastní, jedná se o platnou směnku. Ani vyplnění blankosměnky v rozporu smlouvě nemá za následek neplatnost směnky a dokonce ani neplatnost té doložky, které se nesprávně vyplnění týká. Není na místě v těchto případech obrana námitkou neplatnosti směnky nebo doplněné doložky, ledaže by šlo o případ, kdy doplněný zápis odporuje předpisům směnečného práva. Obranou dlužníků je námitka proti nesprávnému vyplnění blankosměnky. Námitku mohou uplatnit pouze ti dlužníci, kteří se podepsali na blankosměnku. Námitka pozbývá účinnosti v případě, že se dlužník podepsal na již vyplněnou směnku.

VI. Převod zajišťovací směnky

VI. A. Převoditelnost směnek obecně

Zajišťovací směnka se na rozdíl od ostatních zajišťovacích závazků vyznačuje tím, že z právního hlediska její samostatné převoditelnosti nic nebrání. Převoditelnost směnek je velmi častým jevem, který je charakteristický pro tento druh cenného papíru.

Převoditelnost směnek je upravena třemi zákony, a to:

- 1) občanským zákoníkem, zákon č. 40/1964 Sb.
- 2) zákonem o cenných papírech, zákon č. 591/1992 Sb.
- 3) zákonem směnečným a šekovým, zákon č. 191/1950 Sb.

Převod směnky může být proveden rubopisem tzv. indosamentem anebo ve formě a prostého postupu – cesse. Záleží na znění samotné směnky, pokud jsou do ní zahrnuty slova „nikoliv na řad“ nebo slova stejného významu, lze ji převést pouze formou postoupení pohledávky, tzv. cessí. Převádět směnku rubopisem lze v případě, že nebyla výslovně vystavena na řad a slova na řad v jejím textu nejsou obsažena. Již v okamžiku emise zajišťovací směnky musí být zřejmé, zda se jedná o cenný papír převoditelný rubopisem nebo cenný papír na jméno. A zároveň každá směnka, ať již v pozici zajišťovací nebo platební je převoditelná, a to buď rubopisem – indosamentem nebo formou postoupení pohledávky.

VI. B. Převod a přechod práv ze směnky

Zákon směnečný a šekový upravuje v článku I. oddíl druhý převod práv ze směnky prostřednictvím indosace. Neřeší však otázku přechodu práv ze směnky, čímž je změna osoby majitele směnky na jiném základě než je smlouva a než je indosament, na základě jiných právních zkušeností.

K přechodu práv ze směnky bez nutnosti směnku indosovat či postupovat, dochází často v případech, kdy je obchodní společnost zrušena bez likvidace podle § 69 obchodního zákoníku, je prodán podnik podle § 476 a násl. obchodního zákoníku, nebo je směnka součástí dědictví podle § 470 a násl. občanského zákoníku. Pokud bude s podnikem který je prodáván spojen závazek zaplacení dluhu ze směnky, tento přechází na kupujícího,

přestože na směnce nemusí být uveden jako dlužník. Podobné případy a další důvody záměny majitele směnky sdílejí stejnou cestu a osud jiných práv a směnečným právem se neřídí.

Není možné žádné omezení převodu práv ze směnky. Směnka je převoditelná v neomezené míře a oběhu směnky nelze žádným způsobem zabránit, neexistuje žádná doložka, která by toho byla schopna.

VI. C. Vyloučení převoditelnosti směnky rubopisem

Ačkoli zajišťovací směnka zajišťuje pouze dluh dlužníka vůči věřiteli, pokud nastane určitá situace může se směnka osamostatnit a dlužníkovi tím v podstatě vzniknou dva závazky. Jeden v rámci směnečného vztahu ze směnky a druhý v rámci zajištěného vztahu s z půjčky. Základem takto vzniklého zneužití je velmi slabé postavení dlužníka ze směnky v rámci směnečného řízení před soudem, kdy držitel směnky v podstatě nemusí nic jiného vyjma předložení směnky dokazovat a dlužník má tak velmi ztíženou pozici prokázat, že není povinen plnit ze směnky. Dalším rizikem je pro dlužníka ze směnky její snadná převoditelnost, tzv. indosovatelnost, takže dlužník může plnit věřiteli z půjčky, ale vlastníkem směnky bude dávno další, třetí osoba.

Na toto nebezpečí by v okamžiku podepisování směnky měl dlužník vždy pamatovat a zabezpečit si na směnce takové úpravy, které mu zajistí, že opravdu bude plnit pouze sjednaný dluh a to svému prvotnímu věřiteli, tj. že věřitel nepřevede podepsanou směnku na třetí osobu, která bude po by mohla po něm tuto směnku uplatňovat. Základní obranou proti takovému „zneužití směnky“ je vyloučení převoditelnosti směnky rubopisem. Nejlepší a nejjednodušší formou je zakázání její převoditelnosti připojením tzv. rektadoložky. Převoditelnosti se zamezí uvedením rektadoložky v textu směnky v následujícím znění např. „nikoliv na řad ...“ nebo doložkou stejného významu. Poté může být směnka převedena pouze formou postoupení pohledávky. Je třeba vzít v potaz skutečnost, že kroky směřující k zamezení zneužití směnky lze učinit pouze v okamžiku jejího vytváření a podepisování, protože po podpisu směnky a jejímu předání věřiteli nemá už dlužník žádnou možnost tento vztah upravit.

Mnohdy se v praxi stává, že dlužník po urovnání svého závazku bohužel netrvá na vydání směnky v domnění, že zaplacením dluhu směnka zanikla a je všechno v pořádku. V případě dluhu rozloženého na delší časové období není pak neobvyklé, že dlužník prostě na existenci vystavené směnky jednoduše zapomene a to pro něj může znamenat nepříjemné následky.

Další, pro dlužníka nepříznivou situací, může být odmítnutí věřitele vydat dlužníkovi směnku, i když mu dlužník svůj dluh zaplatil. Na pomoc dlužníkovi v této situaci může být článek I. § 39, odstavec 1 zákona směnečného a šekového, podle kterého může dlužník při placení směnky žádat, aby mu bylo vystaveno potvrzení o placení, tzn. dlužník je oprávněn požadovat doklad o tom, že směnka jím byla řádně zaplacená, a že není možné požadovat na jejím základě jakékoliv jiné plnění. Osobou, jež může požádat při placení směnky o její vrácení může být i příjemce, rukojmí, ručitel atd. Vedle toho může požadovat, aby vrácená směnka byla opatřena doložkou a jejím placením, směnka se poté stává průkazem o zaplacení dluhu. Doložka není zákonem směnečným a šekovým předepsána, může znít např. „vyplaceno“ nebo „zaplaceno“ a pod tímto textem umístěn podpis předkladatele směnky. Nejvýhodnější umístění této doložky je na rubu směnky. Pokud byla směnka vyplacena avalistou přímého dlužníka, není vhodná prostá kvitance výše uvedeným textem vyplaceno, ale mělo by být zřejmé, že platil právě avalista. Pro avalistu bude doložka podkladem pro jeho další práva ze směnka podle článku I. § 32 odstavce 3 zákona směnečného a šekového.

VI. D. Smluvní obrana proti převodu zajišťovací směnky

Hlavním úkolem směnečné smlouvy by mělo být co nejpřesnější písemné vymezení okolností možného využití zajišťovací směnky. Takováto obrana je ale nejméně účinná, navíc v praxi převážná část směnečných smluv maximálně jednou větou stanovuje zákaz převodu, více se této záležitosti nevěnuje.

Závazek vyplývající ze směnečné smlouvy zakazující převoditelnost směnky lze zajistit například sjednáním smluvní pokuty. Nový vlastník směnky – indosář tj. osoba, na niž byla směnka převedena rubopisem, nemusí pátrat po důvodu vzniku směnky, ani zjišťovat zda byla indosantem převedena v rozporu se směnečným ujednáním. Pokud by došlo na směnečné plnění, nový majitel má právo dožadovat se zaplacení směnečné sumy a

dlužník mu ji bez ohledu na to, že jeho práva byla porušena, musí vyplatit. Dlužník se pak může obrátit na soud a požadovat satisfakci za porušení smluvní povinnosti od původního majitele – věřitele směnky.

Další věcí na kterou je třeba mít na paměti je skutečnost, zda směnečná smlouva byla uzavřena dle obchodního nebo občanského zákoníku, v obou případech jako nepojmenované kontrakty. Významný rozdíl tkví v dodatečných změnách směnečné smlouvy. Pokud byla uzavřena dle občanského zákoníku, může být změněna nebo zrušená pouze v písemné podobě. Pokud ovšem bude uzavřena v režimu obchodního zákoníku, je lépe pokud obsahuje ustanovení, aby písemná smlouva obsahovala ustanovení, že může být změněna či zrušena pouze dohodou obou stran a to písemnou formou. Pokud by smlouva toto ustanovení neobsahovala, mohla by být měněna i ústní formou, což již bylo několikrát potvrzeno soudy při jejich rozhodovací činnosti.

VII. Zástavní právo ke směnce

VII. A. Subjekty smlouvy o zřízení zástavního práva ke směnce

Oproti jiným způsobům použití směnky k zajištění, které vykazovaly specifické znaky a byly více méně odlišné od ostatních zajišťovacích nástrojů, jde v případě zástavy směnky o zajištění zcela klasické. To platí tím zřetelněji, že směnka může být cenným papírem výhradně listinným, není možné je vydávat v zaknihované podobě, platí pro ni pravidla pro věci movité dle ustanovení § 1 odstavce 2 zákona o cenných papírech. Od běžných zástav se odlišuje pouze zvláštním předmětem zástavy, kterým je v tomto případě cenný papír. Odlišnost předmětu zástavy – směnky, umožňuje nebo vyžaduje postupy, které u běžných zástav nejsou potřebné nebo možné. V případě směnek je základem celého zástavního vztahu smlouva.

Účastníky smlouvy o zřízení zástavního práva ke směnce jsou zástavní věřitel a zástavce. V postavení zástavního věřitele bude vždy věřitel ze zajišťovacího práva. Je jím subjekt, který při vzniku zástavního práva byl nositelem zajišťované pohledávky, nebo ten, na kterého práva přešla zákonným způsobem. Zástavcem může být buď dlužník ze zajištěného vztahu, nebo osoba třetí. Zástavcem však vždy bude muset být majitel směnky. Jako zástavce tedy přichází v potaz v první řadě remitent ze zastavované směnky nebo jeho právní nástupce. Pokud by se jednalo o směnku na řad, která byla indosována, zástavcem by mohl být jen ten, který by doložil rubopisy ve smyslu článku I. § 16 zákona směnečného a šekového, případně i ten, kdo ve směnce jmenován není, ale je jejím držitelem na základě nevyplněného rubopisu, případně právní nástupci této osoby. Zástavcem nemůže být osoba, která je majitelem směnky pouze jako zmocněnec podle článku I. § 18 zákona směnečného a šekového nebo jako zástavní věřitel podle článku I. § 19 zákona směnečného a šekového. Osoby uvedené v předchozím textu nejsou oprávněny směnku zastavit. V případě rekta směnky může směnku vedle remitenta zastavit ten, na koho jsou práva spojená se směnkou převedena, nebo jejich právní nástupci.

VII. B. Zástavní rubopis

Pro vznik zástavního práva ke směnce je vždy bezpodmínečně nutné odevzdání směnečné listiny zástavnímu věřiteli. Dle zvláštních ustanovení může být směnka předána i třetí osobě, ale pouze za určitých podmínek. U směnek vydaných ve formě cenného papíru

na jméno je tak uzavřen okruh potřebný ke vzniku smluvního zástavního práva. U směnky na řad, stejně jako i u jiných cenných papírů ve stejné formě, je nutné vyznačit na směnce zástavní rubopis. Jedná se o nezbytnou podmínku pro vznik zástavního práva k cenným papírům na řad, bez které by nemohlo zástavní právo k této listině vzniknout.

Zástavní rubopis je upraven článkem I. § 40 odst. 2 zákona o cenných papírech a článkem I. § 19 zákona směnečného a šekového. Z hlediska umístění na směnce bude platit to samé, co pro kterýkoliv rubopis, z hlediska formy se bude jednat o zápis na směnce. Co se obsahu týká, je dle obou uvedených ustanovení nutné, aby po jeho součástí byl text, který by naznačoval, že se jedná o zástavní vztah. Obě ustanovení nabízejí různá znění této doložky. Jedná se však pouze o znění příkladná, účastníci si mohou zvolit i jiné znění, které bude mít stejný smysl a význam. Dále je dle ustanovení článku I. § 40 odstavce 2 zákona směnečného a šekového předepsáno, že součástí zástavního rubopisu bylo označení zástavního věřitele, platí to i v případě, že zástavní právo má vzniknout předáním třetí osobě.

Smyslem zástavního rubopisu je především legitimovat k výkonu práv ze směnky. Označením zástavního věřitele v rubopise ho staví do pozice majitele směnky a dává mu možnost požadovat splnění práv ze směnky svým vlastním jménem. Tato pozice zahrnuje jak předložení směnky k placení, tak opatření protestu a dále uplatnění práv ze směnky v soudním řízení. I pro tyto rubopisy platí ustanovení článku I. § 16 zákona směnečného a šekového, které praví, že pokud směnku zastavuje jiná osoba než remitent, je postup v souladu s právem dána nepřetržitým řetězcem indosací až k zástavnímu indosáři. Pokud by se zástavnímu věřiteli nepodařilo vyplnit mezery v řadě indosací důkazem o platném mimosměnečném důvodu přechodu práva ke směnce, nemohl by tento věřitel ani zástavní práva úspěšně vykonat.

V otázce převodních účinků jsou tyto druhy rubopisů silně omezeny, avšak nikoliv zcela absolutně. V žádném případě není možné, aby zástavní věřitel sám zastavenou směnku sám převáděl. Brání tomu ustanovení článku I. § 19 zákona směnečného a šekového tím, že prohlašuje jakékoliv indosamenty následující za rubopisem zástavním za rubopisy zmocňovací. Tím lze tedy usuzovat, že zástavní věřitel nemá technicky žádnou možnost, jak s listinou volně nakládat. Bude – li zajištěná pohledávka řádně splacena nebo

zanikne – li dříve, je povinen zástavní věřitel zástavci směnku vrátit, protože pominul důvod k její další držbě.

VIII. Aval na zajišťovací směnce

Zajišťovací směnky mohou být a také jsou velmi často avalovány. Pro aval zajišťovací směnky platí všechna pravidla jako by se jednalo o aval směnky obecně, je upraven v článku I. § 30 zákona směnečného a šekového. Závazky vyplývající ze směnky mohou být ještě dále zajištěny takzvaným směnečným avalem, nebo také jinak směnečným rukojmím, ručitelem. Jedná se o situaci, kdy se za závazky směnečného dlužníka zaručuje další, třetí osoba jako směnečné rukojmí. Aval slouží k zaplacení směnečné sumy, nebo třeba jen její části. Zaručit se je možné za kteroukoli osobu zavázanou ze směnky, a tak může být na směnce i několik avalů. Pokud není uvedeno, za kterou osobu směnečný rukojmí ručí, má se za to a platí, že ručí za výstavce. Skutečnost, že se aval nachází na zajišťovací směnce, ještě nemusí znamenat, že avalista má nějaký vztah k předmětné pohledávce ke které se směnka vztahuje.

Avalistů může být na směnce nebo blankosměnce i více, aval ale vždy musí být za určitého dlužníka. Sporné otázky ohledně podpisu avalisty řeší judikatura. Doložka o rukojemství nemusí být psána avalistou, může být psána jakoukoli třetí osobou, nicméně podpis avalisty musí být vlastnoruční. Podpis nemusí být umístěn přesně pod prohlášením, může být na takovém místě, které nevyvolává pochybnosti, že k němu náleží a je jím tedy kryto. Důvody podpisu směnečného ručitele na směnce mohou být různé. Avalista může být dlužníkem oprávněného z hlavního závazkového vztahu, nebo mezi avalistou a směnečným dlužníkem žádný vztah není. Tak tomu může být v případě, že směnečným dlužníkem je obchodní společnost, a společník firmy bude směnečnou smlouvou vyzván ke směnečnému rukojemství. Tím, že směnku podepsal v postavení avalisty, výzvu přijal.

Postavení avalisty je takové, že není rozhodující kdo a proč závazek ze směnky nezaplátil. Platnosti závazku avalisty nebrání ani skutečnost, že dlužník není správně zastoupen, jeho podpis je padělaný aj. Pokud tedy lze formálně postihnout dlužníka, lze postihnout stejně tak avalistu. Avalování směnek je velmi vážnou skutečností a bývá velice hazardní záležitostí avalovat směnku na základě ústních slibů, nebo prosby přátel. Mnohdy si avalista ani neuvědomí jaké následky pro něj může mít když dlužník svůj závazek neuhradí.

V mezinárodním obchodě se obvykle požaduje bankovní aval směnek. Je samozřejmé, že banky si za tuto službu účtují poplatky, jejichž výše závisí především na úvěrové spolehlivosti žadatele, lhůtě splatnosti a výši avalované částky.

Kromě možnosti avalu je spatřována výhodnost směnky jako zajišťovacího instrumentu také ve snadnějším vymáhání směnečných závazků ve zkráceném soudním řízení, stejně jako i v ne relativní, ale skutečné přísnosti směnečného práva.

IX. Vymáhání práv ze zajišťovací směnky v soudním řízení

IX. A. Nároky uplatnitelné ve zkráceném řízení

Pokud nedojde k řádnému plnění ze zajišťovaného závazkového vztahu, tak se bude věřitel domáhat plnění z vystavené zajišťovací směnky. Domáhání se práv v soudním řízení je pravidlem, v úvahu připadá též možnost uplatnění práv plynoucích ze směnky v rozhodčím řízení. Nástrojem rychlého rozhodnutí o nároku ze směnky je existence směnečného platebního rozkazu. Toto řízení přihlíží ke zvláštní povaze nároků ze směnky a ve svých důsledcích zdůrazňuje nesporný charakter směnečných nároků. Zástavní věřitel má možnost tímto institutem rychle dosáhnout exekučního titulu.

Nároky, které lze vyřešit směnečným platebním rozkazem, musí mít povahu postihových práv vypočtených v ustanoveních článku I. § 48 a § 49 zákona směnečného a šekového. Může se jednat o nároky majitele, nebo osob, které již směnku vyplatily. Před vydáním platebního rozkazu musí zkoumat soud především zda se práva týkají výše uvedeného článku zákona, tudíž zda může být použito zkrácené soudní řízení. Pokud by součástí návrhu směnečného platebního rozkazu byl návrh na uplatnění jiných práv, soud rozhodne pouze o odpovídající výši nároku, zbylá plnění budou předmětem sporného řízení. Vydání platebního rozkazu nebude bránit skutečnost, že majitel směnky bude požadovat např. pouze směnečnou sumu a úrok. Nároky jako právo na náhradu škody, smluvní pokutu, nárok na vydání obohacení aj. jsou sice se zajišťovací směnkou spjaty, nicméně nelze o nich rozhodnout ve zkráceném řízení, protože zkrácené soudní řízení zkoumá pouze otázky, které mají vazbu přímo ke směnce, nejčastěji zaplacení dlužné směnečné sumy.

IX. B. Směnečný platební rozkaz

Pokud jsou splněny všechny formální náležitosti, soud je povinen rozhodnout ve zkráceném řízení. Vydává jej samosoudce (§ 36 odstavec 3 občanský soudní řád), jiným osobám je jeho vydání zakázáno. Soud nezkoumá, zda se jedná o směnku platební nebo zajišťovací, kontroluje pouze formální náležitosti směnky. Obsahem platebního rozkazu je uložení povinnosti zaplacení požadované částky a nákladů řízení. Osoba jež je žalována ze směnky, nemůže vznést vůči majiteli námitky, které se zakládají na jeho vlastních vztazích k výstavci nebo dřívějším majitelům, ledaže by majitel při nabývání směnky jednal vědomě

na škodu dlužníka. Žalovaný má možnost podat námitky ve lhůtě, která běží od doručení platebního rozkazu. V námitkách musí uvést vše, co proti platebnímu příkazu namítá. Nejde zde však o námitky vadnosti směnky, námitky vadnosti podpisů, ani o námitku nesprávně vyplněné blankosměnky. Jde výlučně o námitky, jejichž původ je v obecněprávních vztazích, které směnku provázejí. Proto také námitky směřují k obraně proti povinnosti zaplatit směnku. Nemohou však účinně zpochybnit ani platnost listiny jako směnky, ani formální platnost nebo materiální závaznost jednotlivých podpisů na směnce. Dlužník musí své námitky nejen uplatnit, ale zejména v soudním řízení i doložit. Pokud je dlužníků několik, každý z nich je brán jako samostatná osoba, u každého z nich může být nárok uplatněn. Směnečný platební rozkaz musí být doručen do vlastních rukou, nebo náhradní cestou, lze ho vydat v případě, že se žalovaný nachází v cizině. Pokud nejsou náležitosti splněny, soud nařídí jednání a tím dá najevo, že platební rozkaz nebude vydán, o zajištěném závazkovém vztahu proběhne sporné řízení. Nárok vyplývající ze směnky je zcela samostatný, vydání směnečného platebního rozkazu nemůže být na závadu, že o zajištěném závazkovém vztahu probíhá sporné řízení.

IX. C. Kauzální námitky při zajišťovacích směnkách

V této kapitole se bude hovořit pouze o námitkách typických pro zajišťovací směnky, které vyvstávají právě ze zajišťovacího vztahu. Zaměřím se na námitky kauzální, mimosměnečné, zakládajících se na jiných vztazích účastníků, než jsou vztahy směnečně právní a které jsou typické pro zajišťovací směnky. Všechny kauzální námitky jsou relativní, lze je tedy vznést jen v některých případech, vztazích, jsou přípustné v případě, že účastníci směnečného vztahu a směnečné smlouvy jsou totožní.

Obrana směnečných dlužníků pomocí námitky se projeví nejreálněji v soudním řízení, kde na něm bude požadováno plnění, věřitel se bude domáhat svých práv. Je možné použít námitek již při předložení směnky, při upomínání o zaplacení a jiných podobných příležitostech, které probíhají pouze mezi účastníky samými. Věřitel může sám posoudit, nakolik se jeví námitky být významnými a pokud je uzná, může upustit od vymáhání svých práv ze směnky prostřednictvím soudu a jistě to i udělá. Pokud však bude na plnění trvat a obrátí se na soud, dlužníci musí na svou obranu námitky uvést znovu v soudním řízení. Může být rozhodnuto ve zkráceném směnečném rozkazním řízení nebo v běžném nalézacím řízení, rozdíl je pouze v tom, do kdy je možné námitky vznášet.

Pro všechny kauzální námitky vztahující se k zajišťovací směnce bude vždy řešením směnečná smlouva. Námitkou tudíž bude vždy to, že směnka byla podle ujednání účastníků určena k budoucímu, současnému nebo zaniklému zajištění kauzální pohledávky, toto je vždy definováno právě smlouvou.

IX. C. I. Námitky zániku důvodu zajišťovací směnky

Patří mezi nejtypičtější skupinu námitek. Aby se jednalo o námitku soudem akceptovatelnou, je třeba, aby bylo prokázáno, že splněním pohledávky, která bude označena a kterou směnka zajišťuje, nenaplnuje důvod pro vymáhání směnky vzhledem k ujednání účastníků. Aby se jednalo o kauzální námitku odůvodněnou, je nutno zcela přesně vymežit určitý skutek, který je jejím základem.

Druhy námitek zániku důvodu zajišťovací směnky:

- 1) Námitka zániku zajištěné pohledávky splněním – jestliže pohledávka, která je dle ujednání konkrétní směnkou zajištěna, splněna, odporuje počínání majitele směnky ujednání, které mezi sebou strany uzavřely. Zaplacením pohledávky zaniká důvod, aby byla znovu věřiteli směnečná suma přiznána z důvodu zajištění. Dlužník vznesl námitku, která se nemusí týkat celé směnečné sumy, tam kde byl dluh z části splacen, je možné namítat jen část směnečné sumy. Nelze totiž z ničeho odvodit, že směnečná smlouva má být placena celá nebo vůbec. Námitka bude úspěšná v případě, že dlužník prokáže, že pohledávka, ke které se směnka váže byla splněna.
- 2) Námitka zániku směnečné smlouvy o zajištění dohodou – účastníci smlouvy o zajištění směnkou mohou po vzájemné dohodě vztah směnky a doposud zajištěné kauzální pohledávky ukončit tím, že se dohodnou na zrušení smlouvy o zajištění. Směnka svůj původ ve zrušené smlouvě měla, sami účastníci však po dohodě tento důvod odstranily. Směnečné závazky však dále trvají dokud existuje podepsaná směnečná listina, kterou dohodou k jejímu zániku odsoudit nelze. Je tedy v zájmu stran, které se na zrušení směnečné smlouvy dohodly, aby zároveň dlužník požadoval vrácení listiny. Tím zamezí tomu, aby bylo s listinou dále nakládáno. Dohoda sama nezmaří pohledávku směnkou zajištěnou, ta může bez jakékoliv další vazby na směnku existovat.
- 3) Námitka zániku zajištěné pohledávky dohodou – k zániku kauzální pohledávky nejpřirozeněji dochází jejím splněním. Je možné přivodit její zánik jinak, a to dohodou účastníků kauzální pohledávky, i tady směnka platně přetrvává. Samo

zrušení kauzální pohledávky dohodou zbavuje směnku další vazby ke kauzální pohledávce.

- 4) Námitka zániku zajištění pohledávky odstoupením od smlouvy – Jsou – li dány zákonné nebo smluvní podmínky pro odstoupení od směnkou zajištěné smlouvy a oprávněný toho využije a ve vztahu k další smluvní straně projeví vůli od smlouvy odstoupit, nastává zánik závazku.
- 5) Námitka odstoupení od smlouvy o zajištění směnkou – v praxi se nejedná o častý případ. Takovýmto způsobem vztah zajišťovací směnky a kauzální pohledávky uvolnit lze. Platné a účinné odstoupení od smlouvy o zajištění směnkou nic nemění na platnosti a existenci závazků směnečných.
- 6) Námitka zániku směnečné smlouvy uplynutím času – je možné smluvně sjednat skutečnost, že směnka bude zajišťovací funkci plnit je po určité, smlouvou stanovenou dobu. Tím, že čas dle smlouvy uplyne, vztah směnky k určité kauzální pohledávce zaniká, směnka sama opět zůstává, ztratila pouze svou zajišťovací funkci. Směnečný a kauzální závazek jsou nadále zcela odděleny.
- 7) Námitka zániku zajištěné pohledávky uplynutím času – uplynutí smluvené doby v tomto případě nemá vliv na platnost smlouvy o zajištění, ani na směnku samu. Naproti tomu zaniká kauzální důvod směnky, zajištěná pohledávka.
- 8) Námitka zániku zajištěné pohledávky započtením – pokud k zajištěné pohledávce existuje protipohledávka a jsou-li vzájemně započitatelné dle zákona a jestliže učiní jeden z účastníků vůli k započtení, pohledávky, pokud jsou totožné výší, zanikají. Takto nemůže nikdy zaniknout smlouva o zajištění směnkou, nelze si představit její zajištění vůči jiným pohledávkám. Již ve fázi kdy je učiněn projev vůle k započtení, musí být zcela jasné, směřuje – li započtení proti kauzální pohledávce zajištěné, nebo proti zajišťovací směnce. Toto je třeba následně odlišit i v námitkách.

IX. C. II. Námitky předčasného uplatnění zajišťovací směnky

- 1) Námitka zatímní neexistence zajištěné pohledávky – zajišťovací směnky bývají velmi často vydávány k zajištění budoucích pohledávek. Jestliže taková pohledávka vůbec prozatím nevznikla, nelze se ze směnky nijak uspokojovat. Ale také není známa skutečnost, zda ke vzniku pohledávky dojde či ne. Jako příklad může posloužit vztah úvěrové smlouvy, která trvá, ale úvěr doposud nebyl čerpán, ale čerpán být může a poté vznikne povinnost ho splatit a směnka se tak stane

efektivním zajištěním. Majitel směnky tedy drží směnku oprávněně a není síly k tomu, aby po něm bylo úspěšně požadováno vrácení směnky, i když zatím není oprávněn ji použít. Pokud by celý vztah zanikl dříve, než budoucí pohledávka mohla vzniknout, pak by bylo vrácení směnky na místě.

- 2) Námítka nesplatnosti zajištěné pohledávky – v tomto případě pohledávka již vznikla, avšak ještě není splatná. Není možné určit, jestli bude nebo nebude pohledávka včas uspokojena. Nelze tedy zatím vymáhat na dlužníkovi směnečnou sumu, to bude možné až v okamžiku, kdy se dlužník dostane se splácením do prodlení.

IX. C. III. Námítky zdánlivé kauzální pohledávky nebo důvodu směnky

- 1) Námítka omylu v kauzální pohledávce – účastníci smlouvy o zajištění směnkou se mylně domnívali, že pohledávka, která má být touto směnkou zajištěna, existuje. Dalším omylem může být záměna věřitele nebo dlužníka, můžou jím být jiné osoby, než předpokládali. Dluh sice existoval a již dříve zanikl. Předpokládali, že s určitou událostí je spojený vznik škody, ale pak se ukázalo že škoda nevznikla. Nebo škoda vznikla, nicméně škůdcem je někdo zcela jiný. Účastníci se domnívali, že existuje právo na nárok smluvní pokuty, ale dohoda o ní nebyla nikdy uzavřena. Při uplatňování námítky je nutné uvést, k jaké fiktivní kauze se směnka vztahuje.
- 2) Námítka neplatnosti kauzálního závazkového vztahu – zatímco v předchozím bodu se vycházelo z plné fiktivnosti zajištěné pohledávky, zde nejčastěji půjde o neplatné smlouvy vztahující se k zajišťované pohledávce.
- 3) Námítka neplatnosti směnečné smlouvy o zajištění – smlouva, která je původcem směnky, může mít obdobné vady jako smlouva kauzální. Jedná – li se o vady, které spojují kauzální pohledávku a platnou směnkou, činí to oba závazky nezpůsobilé k propojení.

X. Závěr

Cílem mé práce zcela určitě nebylo poskytnutí uceleného přehledu nejen o směnkách samých, ani veškerých záležitostech, kterých se týkají směnky. Z hlediska rozsahu práce a mé odbornosti by to ani nebylo možné, přestože v oblasti směnek existuje mnoho otázek a zajímavostí, které by si zasloužily uvést. Záměrem bylo učinit si v této oblasti přehled, poukázat na problematické záležitosti týkající se směnek a upozornění na skutečnost, že nevědomost může v tomto případě nadělat mnoho často nenapravitelných škod. Každý z nás se může dostat do životní situace, kdy mu jakékoli sebemenší znalosti v této oblasti mohou pomoci zmenšit případné riziko.

K velkému rozšíření používání směnek došlo v České republice až po roce 1989, velká část problémů směnečné praxe v současnosti je spojena s problémy novodobými. Tyto ovlivňují a nadále budou ovlivňovat vývoj judikatury novodobými trendy. Významným pokrokem bylo již pronikání modernějších technických prostředků do právní oblasti. Nekonečné a nepřehledné množství listinných dokumentů nahradila možnost získávat potřebné informace prostřednictvím internetové sítě. To vše může vývoj směnečného práva ovlivnit, přesto se domnívám, že směnkám zánik nehrozí, nadále budou pevnou a tradiční součástí právních řádů celého světa.

Přestože směnka jako cenný papír, existuje již velmi dlouhou dobu, její pozice se postupem času mění. Z dříve nedotknutelného a skálopevného postavení jakožto platebního nástroje se nyní její pozice oslabuje, především dochází ke změnám při použití směnky jako zajišťovacího prostředku. Je jen otázkou času, jak se bude dále vyvíjet. Avšak stále to bude dlužnický cenný papír plnící své základní funkce, pro které byla vytvořena, tj. platební a zajišťovací. Při všech způsobech využití směnky k zajištění záležitosti závisí na formální kvalitě směnky, ale především na kvalitě smluvní zabezpečení celého vztahu. Je v zájmu všech zúčastněných, především dlužníků, aby smluvní zabezpečení bylo co nejdokonalejší, protože právě obsah smluvených práv a povinností bude jejich hlavní oporou v případě, že se budou chtít povinnosti směnku zaplatit ubránit. Směneční účastníci by měli veškerou svou pozornost věnovat směnce nejenom v době jejího vzniku, ale pochopitelně také v době trvání a změn zajišťovaného závazkového vztahu, především pak s porovnáváním souladu obsahu směnky s obsahem závazku zajištěného.

V nedávné době bylo možné zachytit několik úvah o provedení změn v zákoně směnečném a šekovém. Nelze zapomenout, že i přes svou specifickou povahu jsou pořád závazky ze směnek závazkovými vztahy a nelze tedy vyloučit, že připravovaná obecná úprava závazků dostane takového rozměru, že prostě bude nezbytné do textu směnečného zákona zasáhnout.

Směnka není řešením všech problémů vzniklých neplněním povinností. Ani při sebedokonalejším zpracování směnky a směnečné smlouvy nemůže nahradit rozvážnost a promyšlenost chování a postupů v případě uzavírání jakýchkoliv smluv. Ačkoli množství využívání směnky jako předmětu zajištění by mohlo vyvolat dojem „bezpečí“, v žádném případě tomu tak není. Stejně jako jiné smlouvy a zajištění je možné ji nějakým způsobem napadnout, zneužít. Přesto je a bude podle mého názoru nadále používána jako oblíbený zajišťovací instrument a její zánik rozhodně nehrozí.

Bill of Exchange as a Security Instrument

I focussed my bachelor's thesis on a topic related to the use of bills of exchange in obligatory relations. Although there is no definition of a bill of exchange by law, the law does stipulate the requirements for its contents to make such bill of exchange valid. Contractual relations, properly set up, can not only ease the potential standing of the participants before the court, but are even capable of preventing this. In my work, I address the issue of the bill of exchange, its history, types, functions, form, substance, acts in law and other issues related to bills of exchange.

The bill of exchange as a type of security has a very extensive and rich history. After 1989 in the Czech Republic, it rapidly became a part of business life, and over time it has become quite evident that the bill of exchange in most cases no longer fulfils its original basic role in business relation, this being a payment function, but serves instead as security in obligatory relations. Many of the current problems in bill of exchange practice are related to modern problems. These influence and will continue to influence the development of case law with new trends. Substantial progress was achieved in the penetration of modern technical resources into the legal area. All this can affect the development of bill of exchange law, but I believe that there is little threat of extinction for bills of exchange. They will continue to be a fixed and traditional part of legal codes around the world.

Although the bill of exchange as a security has existed for a very long time, its position has changed over time. From its former untouchable and solid position as a payment instrument, its position has weakened. In particular, changes have occurred in the use of bills of exchange as a collateral or security instrument. All the manners of using bills of exchange for security depend on the formal quality of the bill of exchange, particularly on the quality of the contractual securing of the entire relation. It is in the interest of the participants, particularly the debtors, for security to be of the best possible quality, because the content of the agreed rights and obligations will be their main support in the event that they will want to defend themselves from paying the bill of exchange. Bill of exchange participants should devote all their attention to the bill of exchange not only during its creation, but understandably also throughout its duration and changes in the secured

obligatory relation, particularly comparison of compliance between the content of the bill of exchange and the content of the secured obligation.

The objective of my work certainly was not to provide a complete review of bill of exchange themselves, or of all the requirements concerning bills of exchange. This would not even be possible in terms of the scope of my work and my qualifications, although there are many issues and areas of interest that deserve attention in the area of bills of exchange. My aim was to create an overview of this area, outline problematic matters concerning bills of exchange and point out the fact that a lack of knowledge in this case can lead to substantial, often irremediable damages. Each of us may encounter a situation in life when even the slightest knowledge of this area can reduce the potential risk. The bill of exchange is not a solution to all problems arising from the non-fulfilment of obligations. Not even the perfect processing of the bill of exchange and agreement pertaining to it can replace caution and deliberation in conduct and procedure when concluding any type of contract.

bill of exchange – směnka

security instrument – zajišťovací prostředek

payment instrument – platební nástroj

agreement pertaining – směnečná smlouva

Seznam odborné literatury:

- Bureš, Drápal, Mazanec: Občanský soudní řád, komentář, 5. vydání, nakladatelství C. H.Beck, Praha, 2001
- Dědič, Švarc a kol.: Učebnice práva pro ekonomy, nakladatelství Prospektrum, Praha, 2004
- Dědič, Červenková, Marková, Marčanová: Finanční právo, VŠE, Praha, 2005
- Dědič, Pauly: Cenné papíry, nakladatelství Prospektrum, Praha, 2005
- Dědič, Štenglová.: Zákon o cenných papírech, komentář, 1. vydání, nakladatelství C.H. Beck, Praha, 1997
- Jehlička, Švestka, Škárová a kolektiv: Občanský zákoník, komentář, nakladatelství C.H.Beck, Praha, 2001
- Kovařík, Z.: Směnka jako zajištění, nakladatelství C.H. Beck, Praha, 2002
- Kovařík, Z.:Zákon směnečný a šekový, nakladatelství C.H. Beck, Praha, 2002
- Kovařík, Z: Směnka a šek v České republice, nakladatelství C.H. Beck, Praha, 2001
- Marčanová, J.: Kapitoly ze směnečného a šekového práva, VŠE, Praha, 2004
- Štenglová, Plíva, Tomsa: Obchodní zákoník, nakladatelství C.H. Beck, Praha, 2004

Seznam příloh:

Příloha č. 1 - vzor směnky vlastní splatné v určitý den

Příloha č. 2 - vzor směnky cizí splatné v určitý den

Příloha č. 3 - rubopis směnky

Příloha č. 4 - vzor směnky vlastní splatné v určitý den zajištěné ručitelem

Příloha č. 5 - vzor dohody o vyplňovacím právu směnečném použitý při zajištění pohledávky z
úvěru

Vzor směnky vlastní splatné v určitý den

V Kuchaři dne 1.9.2006

Směnka na Kč = 25.000,- (slovy: dvacet pět tisíc korun českých)

Za tuto směnku zaplatím panu Václavu Kopalovi, datum narození 14.10.1964, bytem Malinová 25, Solopisky, PSČ: 228 32, bez protestu dne 1.12.2006 na adrese Slunečná 18, Kuchař, PSČ: 119 76, částku 25.000,- Kč(slovy: dvacet pět tisíc korun českých).

Podpis Karla Nováka

Karel Novák

r.č. 246578/1111,

trvale bytem Slunečná 18, Kuchař, PSČ: 119 76,

místem podnikání Slunečná 18, Kuchař, PSČ: 119 76,

výstavce

Vzor směnky cizí splatné v určitý den

V Kuchaři dne 1.9.2006

Směnka na Kč = 25.000,- (slovy: dvacet pět tisíc korun českých)

Tímto příkazuji směnečníku panu Janovi Snídalovi, r.č. 221180/0007, bytem Synkova 24, Praha 8, PSČ: 180 00, aby za tuto směnku zaplatil panu Václavu Kopalovi, datum narození 14.10.1964, bytem Malinová 25, Solopisky, PSČ: 228 32, bez protestu dne 1.12.2006 na adrese Synkova 24, Praha 8, PSČ: 180 00, částku 25.000,- Kč (slovy: dvacet pět tisíc korun českých).

Podpis Karla Nováka

Karel Novák
r.č. 246578/1111,
trvale bytem Slunečná 18, Kuchař, PSČ: 119 76,
místem podnikání Slunečná 18, Kuchař, PSČ: 119 76,
výstavce

Rubopis směnky

Za mne panu Jiřímu Sládkovi, r.č. 336688/1968, bytem Remka Machury 34, Starý Plzenec,
PŠČ: 250 00.

V Řevnicích dne 3.3.2006

Podpis směnečného věřitele (oprávněného ze směnky)

Václav Kopal

Vzor směnky vlastní splatné v určitý den zajištěné ručitelem

V Kuchaři dne 1.9.2006

Směnka na Kč = 25.000,- (slovy: dvacet pět tisíc korun českých)

Za tuto směnku zaplatím panu Václavu Kopalovi, datum narození 14.10.1964, bytem Malinová 25, Solopisky, PSČ: 228 32, bez protestu dne 1.12.2006 na adrese Slunečná 18, Kuchař, PSČ: 119 76, částku 25.000,- Kč (slovy: dvacet pět tisíc korun českých).

Podpis Karla Nováka

Karel Novák
r.č. 246578/1111,
trvale bytem Slunečná 18, Kuchař, PSČ: 119 76,
místem podnikání Slunečná 18, Kuchař, PSČ: 119 76,
výstavce

Podpis ručitele

Bohumil Ouzký
r.č. 246578/1111,
trvale bytem Měsíční 12, Svatý Ján, PSČ: 118 72,
místem podnikání Měsíční 12, Svatý Ján, PSČ: 118 72,
jako rukojmí za výstavce pana Karla Nováka

**Vzor dohody o vyplňovacím právu směnečném použité při zajištění pohledávky
z úvěru**

Banka

se sídlem:
IČ:
zapsaná v obchodním rejstříku vedeném
(dále jen "Banka")
zastoupená:
pobočka:

a

Klient

se sídlem:
IČ:
RČ:
zapsaný v
(dále jen "Výstavce")
zastoupený:

(Banka a Výstavce společně dále též "Smluvní strany") sjednávají podle příslušných ustanovení zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník ve znění změn a doplňků, a zákona č. 191/1950 Sb., zákon směnečný a šekový ve znění změn a doplňků, následující

Dohodu o vyplňovacím právu směnečném č. .../../...
k blankosměnce č. ... (dále jen "Dohoda")

Článek I.

- 1) Za účelem zajištění následujících pohledávek Banky za Výstavcem a jejich příslušenství, a to pohledávek a jejich příslušenství vyplývajících ze Smlouvy o úvěru č. .../../... ve znění případných dodatků, uzavřené mezi Bankou a Výstavcem dne ... ,
Výstavce vystavil blankosměnku dle následující specifikace:
 - a) s místem vystavení:
 - b) s datem vystavení:
 - c) na řad: Banky
 - d) s domicilem u: adresa Banky, případně pobočky
 - e) s doložkou: Bez protestu
 - f) podepsanou za Výstavce:
 - g) avalovanou:(dále jen "Blankosměnka") a vydal ji Bance do majetku.
- 2) Podpisem Dohody Banka potvrzuje převzetí Blankosměnky, přičemž kopie vystavené Blankosměnky tvoří Přílohu č. 1 Dohody.
- 3) Blankosměnka je v době svého vystavení nevyplněná v údajích:
 - a) směnečné sumy a
 - b) data splatnosti,přičemž v ostatních nevyjmenovaných podstatných náležitostech směnečných považují Smluvní strany vystavenou Blankosměnku za doplněnou.

Článek II.

- 1) Výstavce uděluje Bance právo doplnit Blankosměnku v chybějících údajích, jestliže:
 - a) marně uplyne termín splatnosti jakékoli pohledávky Banky vzniklé na základě závazkového vztahu uvedeného v Článku I. Dohody, či v přímé souvislosti s ním (např. dílčí splátky jistiny, úroků, úroků z prodlení či poplatků, pohledávky na zaplacení smluvní pokuty), a / nebo
 - b) nastaly účinky prohlášení konkurzu na majetek Výstavce.
- 2) Výstavce uděluje Bance právo doplnit Blankosměnku v chybějících údajích následujícím způsobem:
 - a) **v údajích směnečné sumy** částku maximálně do výše celkové hodnoty pohledávek Banky Blankosměnkou zajištěných, včetně příslušenství i sankčních a odpovědnostních nároků dle specifikace v Článku I. Dohody,
 - b) **v údajích splatnosti** zpravidla 30. den po splatnosti Blankosměnkou zajištěných pohledávek (pro případ konkurzu na majetek Výstavce se datem splatnosti rozumí den, ke kterému nastaly účinky prohlášení konkurzu), popř. vyžadují-li to zvláštní okolnosti případu jiný den, nejpozději však do tří let ode dne splatnosti Blankosměnkou zajištěné pohledávky.

Článek III.

- 1) Banka se zavazuje, že bude Výstavce a avalistu/y Blankosměnky informovat o skutečnosti, že použila Blankosměnku jako zajištění zaplacení svých pohledávek a současně vyzve Výstavce a avalistu/y, aby k datu splatnosti směnky směnku zaplatil/i.
- 2) Zůstane-li Blankosměnka v držení Banky, pozbuďte své opodstatnění, jakmile budou Blankosměnkou zajištěné nároky bezrezbytku vypořádány, v takovém případě bude prvopis Blankosměnky vrácen do rukou Výstavce nebo bude Bankou protokolárně znehodnocen.

Článek IV.

- 1) Dohoda nabývá platnosti a účinnosti dnem jejího podpisu Smluvními stranami. V případě neplatnosti či neúčinnosti jednotlivých ustanovení Dohody nebudou dotčena její ostatní ustanovení. Dohoda může být měněna nebo doplňována pouze na základě dohody Smluvních stran formou písemného dodatku.
- 2) Dohoda je vyhotovena ve dvou stejnopisech, z nichž obdrží každá ze Smluvních stran po jednom. Všechny stejnopisy Dohody mají právní sílu originálu.
- 3) Smluvní strany svými podpisy potvrzují, že po projednání Dohody se shodly na jejím obsahu ve všech bodech a Dohodu uzavírají na základě své pravé a svobodné vůle.

Přílohy:

Příloha č. 1 – kopie Blankosměnky

V dne ...

Banka
zástupci BankyYZ, s.r.o.
Josef Novák, jednatel.....
Banka.....
Výstavce

S obsahem Dohody souhlasím.

.....
avalista